

BEGROTING 2018

INCLUSIEF MEERJARIGE DOORKIJK

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	3	5.3. Netto belastingopbrengsten	40
2. VISIE EN MISSIE	5	5.3.1. Heffingspercentages naar taak	40
3. IN ÉÉN OOGOPSLAG	8	5.3.2. Belastingopbrengsten naar taak	41
4. PROGRAMMAPLAN	10	5.3.3. Belastingdruk	41
4.1. Programma waterveiligheid	11	5.3.4. Kwijtscheldingsbeleid	42
4.1.1. Wat willen we bereiken?	12	5.4. Jaarresultaat	43
4.1.2. Wat gaan we daarvoor doen?	12	5.5. Reserves en voorzieningen	44
4.1.3. Wat mag dat kosten?	15	5.5.1. Weerstandvermogen	44
4.2. Programma voldoende water	17	5.5.2. Algemene reserve en reserve tariefegalisatie	45
4.2.1. Wat willen we bereiken?	18	5.5.3. Bestemmingsreserves	46
4.2.2. Wat gaan we daarvoor doen?	18	5.5.4. Voorzieningen	48
4.2.3. Wat mag dat kosten?	22	5.6. Kostentoerekening	49
4.3. Programma schoon water	24	5.7. Financiering	50
4.3.1. Wat willen we bereiken?	25	5.7.1. Treasury	50
4.3.2. Wat gaan we daarvoor doen?	26	5.7.2. Rentemanagement	50
4.3.3. Wat mag dat kosten?	30	5.7.3. Voorzien in financieringsbehoefte	51
4.4. Programma bestuur en organisatie	32	5.7.4. Rentemarkt	52
4.4.1. Wat willen we bereiken?	32	5.7.5. EMU-saldo, renterisiconorm en schuldpositie	52
4.4.2. Wat gaan we daarvoor doen?	32	5.8. Risicoparagraaf	54
4.4.3. Wat mag dat kosten?	36	5.9. Verbonden partijen	57
5. FINANCIËN	37		
5.1. Financieel economische ontwikkelingen	38	BIJLAGEN	59
5.2. Netto Lasten	39	Bijlage 1: De begroting naar kosten en opbrengsten	60
5.2.1. Netto lasten naar taak	39	Bijlage 2: Kostenverdeelstaat	61
5.2.2. Netto lasten per programma	39	Bijlage 3: Tarieven 2018	64

1 INLEIDING

Voorjaar 2017 hebben we een langjarige discussie over kerntaken en bezuinigingen kunnen afronden. Dat geeft rust en duidelijkheid: we weten waar we aan toe zijn en waar de opgave ligt. Aan die opgave werken we de komende jaren stevig door. De lijn daarvoor is uitgezet in het meerjarenperspectief 2018-2022. De begroting 2018 is een nadere uitwerking hiervan voor de eerste jaarschijf (2018) en sluit nagenoeg naadloos aan op het meerjarenperspectief.

De begroting is in twee opzichten vernieuwend: het is een compacte begroting gericht op politieke sturing, en het is een eerste stap op weg naar scherpere inhoudelijke focus.

De slag naar een compacte beleidsbegroting betekent dat we efficiënter kunnen werken. Voorheen kenden we een beleidsbegroting en een aparte beheerbegroting. In de beleidsbegroting werden de ontwikkelingen geschetst en vertaald naar financiële effecten. In de beheerbegroting waren de concrete projecten en activiteiten opgenomen. Het opstellen van deze aparte documenten was dubbel werk, en bemoeilijkte het inzicht in wat het waterschap voor welke kosten gaat doen. In de begroting nu staan beleid, activiteiten en middelen overzichtelijk bij elkaar. De scherpere inhoudelijke focus hangt samen met het opgavegestuurd werken. In toenemende mate geven de maatschappelijke opgaven richting aan wat we als waterschap doen. Bij elk van de inhoudelijke opgaven wordt bepaald welk doel we willen behalen, en welke activiteiten daar vervolgens bij passen. Dit is nog in ontwikkeling. Het meerjarenperspectief 2019-2023 en daarop volgend de begroting 2019 zullen een scherpere lijn van opgaven via doelen naar activiteiten laten zien.

De begroting 2018 bevat twee belangrijke inhoudelijke hoofdlijnen: de afronding van de bestuursperiode en het voorbereiden op de toekomst.

Met de lijn zoals is uitgezet in het MP 2018-2022, en de eerste concretisering daarvan voor 2018, werken we toe naar een krachtige, zelfbewuste organisatie die effectief zorgdraagt voor veilig, voldoende en schoon water.

Met 2018 als laatste volle jaar in deze bestuursperiode kunnen we gaan terugblikken op de ambities uit het bestuursakkoord (Water Verbindt, 2015). We hebben al veel bereikt. Het komende jaar werken we met name nog aan dossiers als de zandige kust, het veiligheidsplan en de veenweidevisie. Om tot goede afspraken en uitvoerbare projecten te komen werken we intensief samen met partners als Rijkswaterstaat en de provincie. Daarnaast werken we verder aan het op orde houden van de primaire en regionale keringen, en aan het invullen van de KRW opgave. Aansprekende projecten hierbij zijn de afronding van de dijkversterking Ameland, de oplevering van gemaal Vijfhuizen, verbetering van circa 25 kilometer regionale kering verspreid over ons werkgebied, circa 50 hectare en 17 kilometer KRW-maatregelen, de plaatsing van zonnepanelen op onze rwzi's, al dan niet in combinatie met een energiefabriek en de ingebruikname van een centrale proceskamer. We versterken in 2018 het fundament voor de uitvoering van ons werk met een visie op het waterbeheer in 2050, de actualisatie van het Integraal Zuiveringsplan en het afronden van de klimaatstresstest. Ook onze bijdrage aan de waterparagraaf van de provinciale omgevingsvisie en aan gemeentelijke plannen dragen bij aan dit fundament. De gemaakte afspraken over efficiencymaatregelen, tarieven en reserves werken we nader uit.

In 2017 is meerdere keren met het algemeen bestuur van gedachten gewisseld over de versnelde klimaatverandering en het effect daarvan op onze werkzaamheden. Begin 2018 leidt dit tot een klimaatagenda waarmee een belangrijke stap gezet wordt in het bereiken van een klimaatbestendig waterbeheer. Deze klimaatagenda gaat praktische betekenis krijgen voor zowel wat we doen – de inhoud van de programma's, als hoe we het doen – de opgave voor onze eigen organisatie. De klimaatagenda is geen eigenstandig, nieuw 'project'. Het vormt het strategische kader van waaruit we invulling geven aan de grote opgave voor de toekomst. Vanuit het kader zoeken we gericht de samenwerking met andere partijen op, kiezen we onze communicatieboodschap en maken we keuzes in ons eigen werk.

Het afronden van onze ambities, en de samenhang vanuit de klimaatagenda, zijn in de verschillende programma's herkenbaar.

De begroting begint met een hoofdstuk Visie en Missie waarin beschreven wordt vanuit welke algemene kernwaarden we als waterschap werken.

Nieuw ook in deze begroting is hoofdstuk 3, met een de begroting 'in één oogopslag'. Dit laat zien hoe Wetterskip Fryslân op hoofdlijnen financieel in elkaar zit.

Hoofdstuk 4 (Programmaplan) is de kern van de begroting. In circa 20 pagina's brengt dit in beeld waar we het komende jaar concreet aan werken en hoeveel geld we daar aan uit denken te gaan geven. Het hoofdstuk is ingedeeld naar de vier bekende programma's Veilig, Voldoende, Schoon en Bestuur en organisatie. Bij elk programma

worden de beleidslijnen zoals verwoord in het meerjarenperspectief 2018-2022 nader uitgewerkt in doelen, activiteiten en uitgaven.

Hoofdstuk 5 (Financiën) bevat de verdere (verplichte) uitwerking van het programmaplan. Het geeft nader inzicht in bijvoorbeeld de reserves, het investeringsprogramma, de financiering en de risico's die horen bij de in het programmaplan benoemde activiteiten. Dit deel van de begroting bevat geen nadere keuzes: het is de vertaling van hetgeen in het meerjarenperspectief is ingezet en in het programmaplan (hoofdstuk 4) is geconcretiseerd.

VISIE EN MISSIE

2. VISIE EN MISSIE

VISIE

Wetterskip Fryslân is een functionele overheid met een belangrijke maatschappelijke taak; de zorg voor goed waterbeheer, een goede waterkwaliteit en het beperken van wateroverlast in ons beheergebied Fryslân en het Groninger Westerkwartier.

Onze opdracht is wettelijk verankerd en wordt betaald met belastinggeld. Dat geeft ons een belangrijke verantwoordelijkheid. We moeten zorgvuldig omgaan met de beschikbare middelen, zichtbaar maken waaraan we het geld van burgers en bedrijven besteden en transparant zijn in ons handelen. We betrekken burgers en andere belanghebbenden bij onze plannen en de uitvoering daarvan.

Verder is de missie van Wetterskip Fryslân richtinggevend voor ons werk. Onze missie geeft aan welke taken we uit willen voeren, hoe we die taken uitvoeren en legt accenten die wij daarbij van belang vinden.

MISSIE

De missie van Wetterskip Fryslân luidt:

Wetterskip Fryslân staat voor schoon en voldoende water en voor veiligheid achter de dijken. Onze kennis en kunde staan borg voor een betrouwbare integrale uitvoering van onze taken tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. Wij zoeken bij ons werk voortdurend de samenwerking met publieke en private partners om maximale maatschappelijke meerwaarde te kunnen creëren en om tot gedragen oplossingen te kunnen komen. Bij al ons werk staan duurzaamheid en innovatie hoog in het vaandel en nemen we de regierol in het bereiken van een klimaatbestendig waterbeheer.

KERNWAARDEN

Centraal in ons handelen vanuit onze visie staat de uitvoering van onze kerntaken: de zorg voor de veiligheid, waterkwantiteit en waterkwaliteit. Bij de uitvoering hiervan hanteren we de volgende kernwaarden:

Kennis en kunde

Voor de uitvoering van genoemde kerntaken heeft de samenleving Wetterskip Fryslân nodig; we kennen geen concurrentie. Dat stelt hoge eisen aan de betrouwbaarheid van ons werk; dat moet gewoon goed zijn! Om deze kwaliteit te kunnen blijven leveren is de deskundigheid van onze medewerkers van groot belang. Zij staan voor hun taak en zijn op de hoogte van de meest actuele ontwikkelingen.

Integrale aanpak

Om onze taken zo efficiënt en effectief mogelijk uit te kunnen voeren, kijken we naar onze opgaven vanuit het totale watersysteem. We proberen kwaliteits- en kwantiteitsaspecten met elkaar te verbinden en zoeken naar mogelijkheden om opgaven in samenhang met elkaar te realiseren. In samenwerking met andere overheden en rekening houdend met maatschappelijke initiatieven.

Kostenbeheersing

We zijn voortdurend op zoek naar mogelijke kostenbesparingen om de tarieven voor onze belastingbetalers zo laag mogelijk te houden. Als gevolg van onder meer klimaatverandering zijn de komende jaren forse investeringen nodig in het watersysteem om de huidige dienstverlening te kunnen handhaven. Om de kosten te kunnen beheersen zoeken we naar besparingen. Daarom kijken we goed naar innovaties en naar andere mogelijkheden voor de uitvoering van onze taken.

Samenwerking

Om onze kerntaken beter, slimmer en/of goedkoper uit te kunnen voeren, zoeken we samenwerking met andere overheden en betrokken partijen en inwoners. Daarbij creëren we win-winsituaties en vinden we integrale oplossingen voor watergerelateerde opgaven. Op die manier proberen we aan onze projecten een duidelijke maatschappelijke meerwaarde toe te voegen. Wij realiseren ons dat wij met al onze investeringen een grote invloed kunnen hebben op landschappelijke en andere waarden in ons werkgebied. Bij de vormgeving van onze projecten speelt dat een belangrijke rol.

Interactie

Draagvlak creëren voor ons werk vinden we belangrijk. Als waterschap zijn we een maatschappelijke dienstverlener, die in het publieke belang taken uitvoert. De huidige participatieve samenleving verlangt een goede maatschappelijke verankering van het waterschap. Daarom zoeken we in een vroeg stadium van de voorbereiding van plannen contact met belanghebbenden om samen oplossingen uit te werken. Daarbij hebben we ruim aandacht voor 'sociale innovatie' om zo optimaal met alle betrokken belangen rekening te houden.

Duurzaamheid

Daar waar bronnen schaarser worden, neemt duurzaamheid aan belang toe. Samen met andere overheden nemen we daar onze verantwoordelijkheid in. Bij de uitvoering van onze kerntaken beperken we het energiegebruik zo veel als mogelijk en richten

we ons steeds meer op de bron van vervuiling. Zo beperken we, in lijn met onze energie- en klimaatdoelstellingen, de milieubelasting. In toenemende mate zullen we grondstoffen terugwinnen uit afvalwater en gaan we energieneutraal werken.

Innovatie

Klimaatverandering, energie, grondstoffen en het kosteneffectief functioneren van de eigen organisatie zijn belangrijke thema's voor Wetterskip Fryslân. Het instrument innovatie zetten wij in om nieuwe kansen en mogelijkheden te genereren voor een verdere verduurzaming van het waterbeheer tegen de laagst mogelijke kosten. Daarbij kijken we niet alleen naar onze eigen primaire processen maar ook naar de hele keten waar wij een schakel in zijn om zo het maatschappelijk belang optimaal te kunnen dienen.

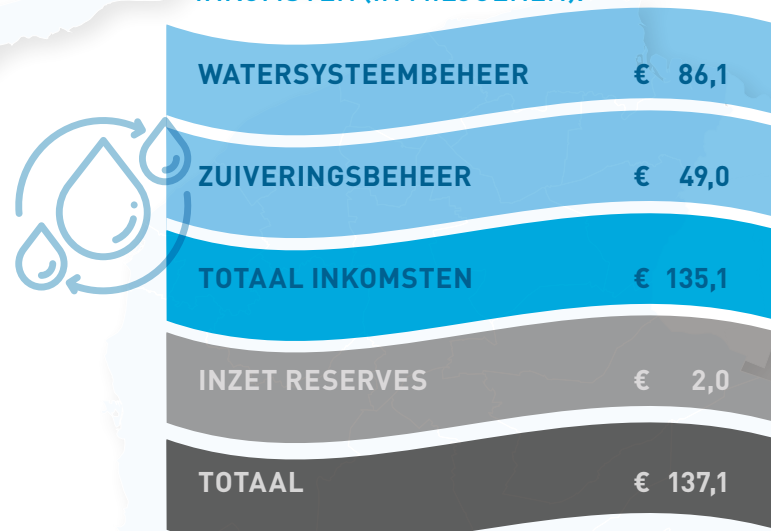

IN ÉÉN OOGOPSLAG

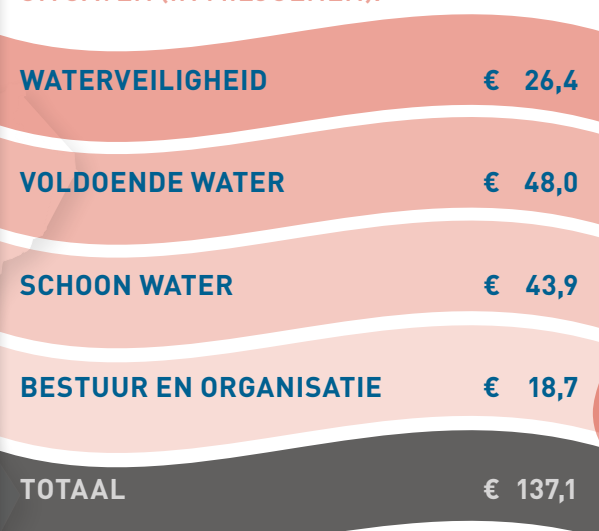

BEGROTINGS- OVERZICHT 2018

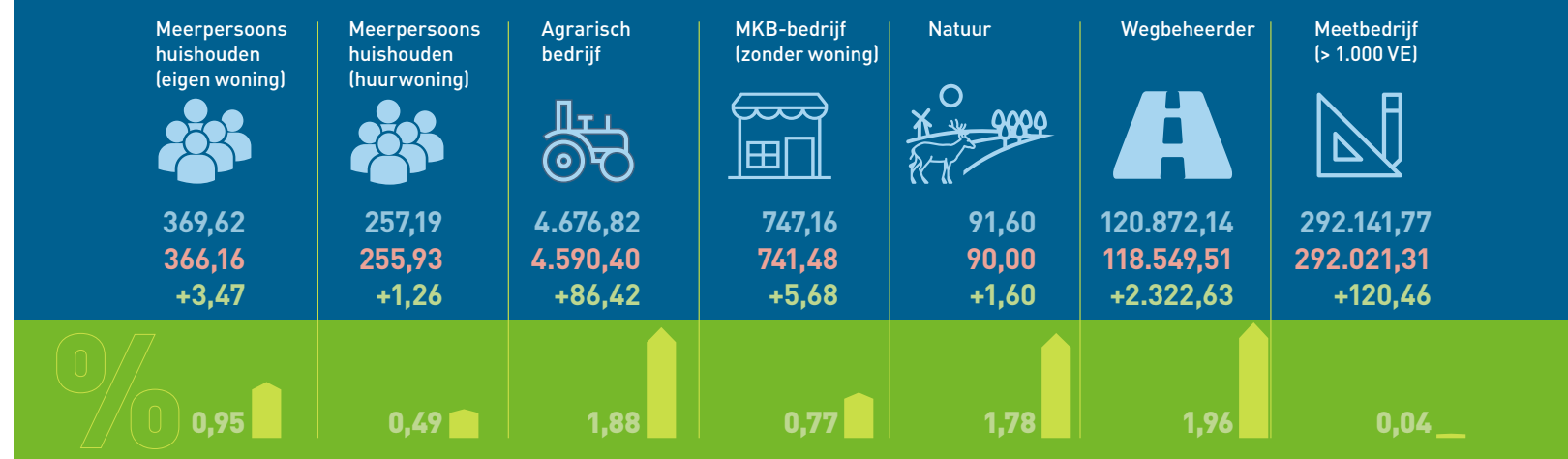
INKOMSTEN (IN MILJOENEN):

UITGAVEN (IN MILJOENEN):

Ontwikkeling belastingdruk 2018 t.o.v. 2017 in €

PROGRAMMAPLAN

4.1. PROGRAMMA WATERVEILIGHEID

Met het programma Waterveiligheid verbetert Wetterskip Fryslân de primaire en regionale waterkeringen zodat ze betrouwbaar en toekomstbestendig blijven. Zo zorgen we ervoor dat de dijken en duinen langs de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer én de regionale en lokale kaden langs het boezemwatersysteem in Fryslân en het Groninger Westerkwartier de verwachte klimaatverandering goed kunnen opvangen.

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma bevat verbeteringen aan de primaire keringen langs de Waddenzee en het IJsselmeer. In 2018 ronden we de dijkverbetering Ameland af. We hebben dan 16,6 kilometer verbeterd. Daarnaast voeren we in 2018 de gecombineerde verkenningsfase uit van de projecten 'Dijkverbetering Koehool-Westholwerderpolder' (14 kilometer) en 'Dijkverbetering Westholwerderpolder-Lauwersmeer' (11 kilometer).

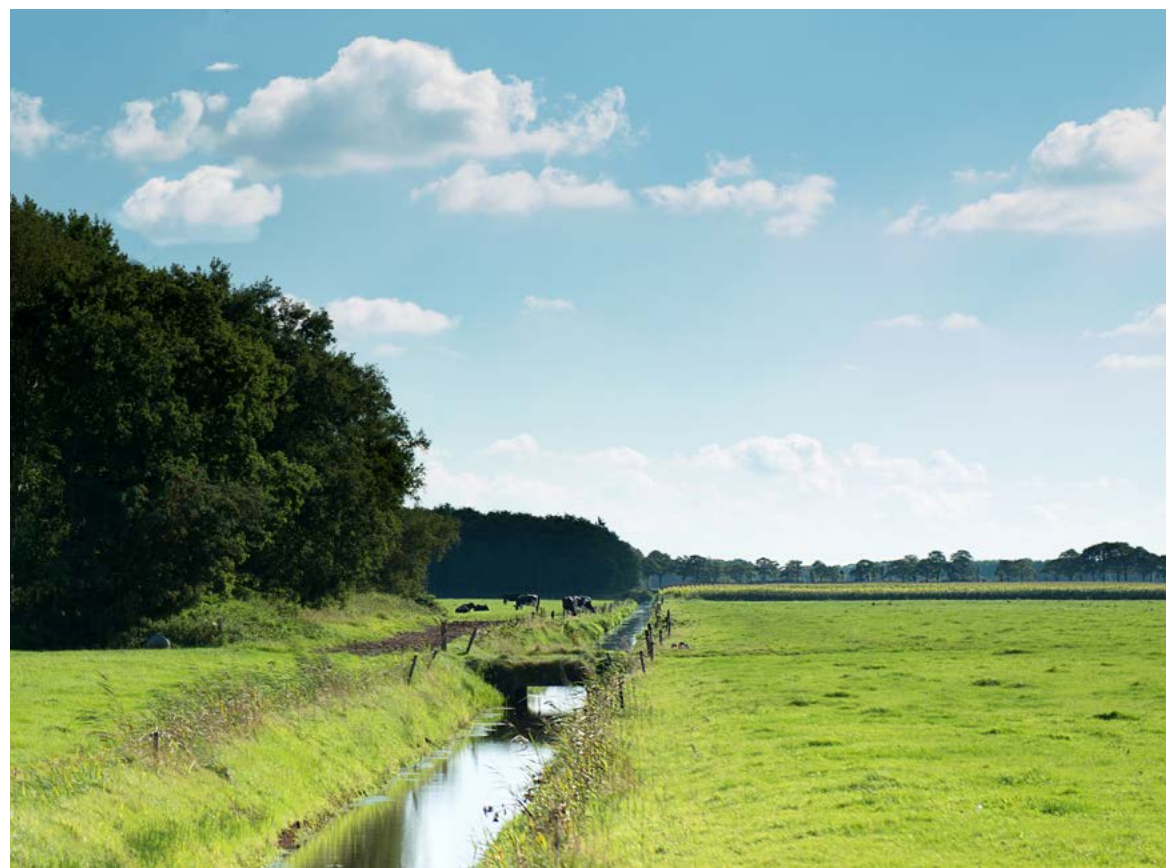
Voor de dijkverbetering Lauwersmeerdijk (3,7 kilometer) hanteren we een versnelde procedure. De gecombineerde verkennings- en planvormingsfase zal in 2018 klaar zijn. Daarna starten we met de uitvoering van de verbetering.

De provincie Fryslân heeft vastgesteld dat de verbeterwerken in het landelijk en in het stedelijk gebied die volgden uit de tweede toetsing in 2027 moeten zijn afgerond. In het Meerjarenperspectief 2018-2022 zijn hiervoor de benodigde financiële middelen opgenomen. In 2018 wordt de strategie *voor het verbeteren van regionale waterkeringen* beschreven. Samen met de al eerder vastgestelde technische leidraad risicogericht ontwerpen, zorgt deze strategie ervoor dat het Friese boezemwatersysteem zo robuust en veerkrachtig mogelijk kan worden ingericht.

Tegelijk met deze verbeterwerken beoordeelt Wetterskip Fryslân in een nieuwe ronde de *veiligheid* van de primaire en regionale waterkeringen. Bij de *primaire waterkeringen* vergelijken wij de huidige waterkeringen (dijken, duinen en kunstwerken zoals sluizen) met de nieuwe landelijke veiligheidsnormering. In 2050 moeten alle primaire waterkeringen aan deze norm voldoen. Eventuele verbeterwerken kunnen jaarlijks

worden toegevoegd aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De *regionale waterkeringen* vergelijken wij opnieuw met de provinciale normering. Na afronding in 2021 is duidelijk hoeveel kilometer regionale waterkering moet worden verbeterd. De uitvoering van deze verbeteringen zullen daarna worden gepland. Dit gebeurt zoveel mogelijk na 2027, aansluitend op de huidige programmering.

Ten slotte zorgt Wetterskip Fryslân dat alle waterkeringen het stormseizoen of de winterperiode met de hogere boezemwaterstanden aan kunnen. In 2017 heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport in een audit beoordeeld hoe wij deze '*zorgplicht*' voor de primaire waterkeringen invullen. Hieruit blijkt dat we met name de wijze waarop wij ons beheer hebben geregistreerd, kunnen verbeteren. In 2017 is hiervoor een plan van aanpak vastgesteld. De komende jaren werken wij aan de verbeteringen die binnen ons waterschap nodig zijn.

4.1.1. Wat willen we bereiken?

Primaire keringen

<i>Maatschappelijk doel:</i>	Bescherming tegen overstroming vanuit de Noordzee, Waddenzee en IJsselmeer.
<i>Hoofddoelen:</i>	- De primaire waterkeringen voldoen aan de landelijke veiligheidsnorm. - De dijktrajecten rondom het watersysteem van Wetterskip Fryslân worden beheerd door Wetterskip Fryslân (conform Bestuursakkoord Water). - Een water veilige ruimtelijke inrichting. - De waterkerende functie van de primaire waterkeringen is voldoende. Er wordt voldaan aan de wettelijke zorgplicht.

Regionale waterkeringen

<i>Maatschappelijk doel:</i>	Bescherming tegen overstroming vanuit de Friese boezem.
<i>Hoofddoelen:</i>	- De regionale waterkeringen voldoen aan de provinciale norm. - Een robuust en veerkrachtig boezemwatersysteem. - De waterkerende functie van de regionale waterkeringen is voldoende.

Lokale waterkeringen

<i>Maatschappelijk doel:</i>	Bescherming tegen overstroming vanuit de Friese boezem.
<i>Hoofddoelen:</i>	- De lokale waterkeringen voldoen aan de toestand zoals vastgelegd in de legger. - De waterkerende functie van de lokale waterkeringen is voldoende.

4.1.2. Wat gaan we daarvoor doen?

4.1.2.1. Algemene maatregelen waterkeringen

Beheernota waterkeringen

Wetterskip Fryslân actualiseert de beheervisie waterkeringen uit 2013. In 2017 is de beheervisie geëvalueerd. Bekeken is welke elementen uit de visie aangepast moeten worden aan nieuw beleid (nieuwe normering primaire waterkeringen en risicogericht ontwerpen voor regionale waterkeringen). In de nieuwe beheervisie zullen we afzonderlijke beleidsdocumenten over dit thema zoveel mogelijk bundelen. Het resultaat is een beheernota nieuwe stijl, zoals we die ook voor voldoende boezem en deelsystemen hebben opgesteld.

Dit willen we in 2018 bereiken.

De actualisatie van de beheernota is in 2018 afgerond.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Actualisatie beheernota				

4.1.2.2. Maatregelen primaire keringen

Eerste beoordeling waterveiligheid primaire waterkeringen (2017-2022)

Per 1 januari 2017 is de nieuwe normering van de waterveiligheid en het Wettelijk Beoordeling Instrumentarium (WBI) vastgesteld. We gebruiken de landelijk voorgeschreven rekenregels bij de beoordeling van de waterveiligheid van onze primaire waterkeringen. Omdat de nieuwe normering uitgaat van een overstromingskans, komt in 2019 een aanvulling op het instrumentarium beschikbaar. Bij de beoordeling werken we van grof naar fijn. Alleen op de locaties waar dat zinvol is, doen we extra - vaak gedetailleerder - onderzoek. Doel is om alle primaire waterkeringen in ons beheergebied een oordeel te geven.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 beoordelen wij de dijk (normtraject 1-2) en het duin (normtraject 1-1) van Schiermonnikoog. Na de gedetailleerde beoordeling op basis van het WBI doen we indien nodig een specifiekere toets op maat.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Beoordelen Vijfhuizen-Lauwersmeer	Beoordelen Schiermonnikoog	Beoordelen Afsluitdijk-Vijfhuizen	Beoordelen Lemmer-Stavoren	Beoordelen Stavoren-Afsluitdijk	Rapportage aan het Rijk

Overdracht primaire keringen

In de komende jaren praten we met het Rijk over de overdracht van de primaire waterkeringen op de Friese Waddeneilanden (dijk en duinwaterkering Vlieland, duinwaterkering Terschelling en duinwaterkering Ameland). Zodra de projectgroep van Rijkswaterstaat Noord-Nederland definitief beschikbaar is, voeren we de eerste inventarisaties en verkenningen uit. Het moment van overdracht willen we goed afstemmen op de verlegging van de dijkkring op Vlieland en Terschelling. We vinden het bovendien belangrijk dat er een goede financiële regeling komt voor de extra kosten.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Op basis van een gezamenlijk plan van aanpak voeren we de eerste inventarisaties en verkenningen uit naar de overname van beheer van de primaire waterkeringen op de Friese Waddeneilanden.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Start	Onder-handeling	Onder-handeling	Eventuele overname		

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

De primaire waterkeringen waarvan in de eerdere beoordeling van de waterveiligheid is vastgelegd dat er een verbeterwerk nodig is, worden geprogrammeerd in het landelijke Hoogwater-beschermingsprogramma (HWBP). De komende jaren pakt Wetterskip Fryslân de projecten aan die in het landelijke HWBP zijn afgesproken. De projecten doorlopen een verkenningsfase, een planvormingsfase en een uitvoeringsfase. Indien nodig wordt na afloop van een project nog gemonitord.

De dijkverbetering op Ameland (16,6 km en drie duikers) wordt in 2018 afgerond, na de nazorgfase zal de eindafrekening van dit project met het HWBP2 in 2019 plaatsvinden.

Waar mogelijk worden bij de uitvoering van de dijkverbeteringen innovatieve materialen gebruikt. Zo is bij de dijkverbetering Wadenzeedijk – Friese Kust, Elastocoast (een laag gelijmde steentjes) gebruikt om de steenbekleding te versterken. In 2017 is geconstateerd dat steentjes loslaten. Op plaatsen waar sprake is van schade opgetreden tijdens de uitvoering wordt de laag dikte door de aannemer herstelt. Voor de overige locaties kan sprake zijn van aanvangsverlies, daar is op dit moment voldoende laagdikte om de veiligheid te bieden. De Elastocoast wordt de komende jaren gemonitord om na te gaan of de laagdikte stabiel blijft of dat deze verder afneemt.

De verkenningen van de dijktrajecten Westholwerderpolder-Lauwersmeer (11 km) en Koehool-Westerholwerderpolder (14 km) zijn in 2017 gestart. De beide verkenningen combineren we in één project dat we in 2018 afronden. De planfase start in 2019. In het landelijk programma voor 2019-2024 zijn deze twee dijktrajecten samengevoegd tot het project Koehool-Lauwersmeer.

De dijkvakken waar bij de beoordeling van de veiligheid aandachtspunten geconstateerd zijn, monitoren we actief totdat deze in het HWBP worden geprogrammeerd. Op basis van monitoring van het asfalt op de Lauwersmeerdijk hebben we de versterking van deze dijk versneld opgestart. De gecombineerde verkennings- en planvormingsfase wordt in 2018 afgerond waarna de uitvoering kan starten.

Dit willen we in 2018 bereiken.

1. Afronden dijkverbetering Ameland (16,6 km en 3 duikers). Het project wordt in 2018 opgeleverd.
2. Dijkversterking Waddenzeedijk Friese Kust – monitoring Elastocoast en resultaten onderzoeken.
3. De verkenning van Westholwerderpolder-Lauwersmeerdijk en Koehool-Westerholwerderpolder is uitgevoerd.
4. De gecombineerde verkennings- en planvormingsfase van het project Lauwersmeerdijk is gerealiseerd.

Prestatie indicator

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1		16,6 km gereed	Eindafrekening en voltooid HWBP-2			
2		Monitoring en resultaten onderzoeken	Monitoring	Monitoring	Monitoring	
3		Verkenning afgerond	Start planfase	Uitvoeren planfase	Start realisatie	Vervolg realisatie
4		Versnelde verkenning en planvorming afgerond	Verbetering afgerond			

Projectoverstijgende verkenning Waddenzeedijken in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Als onderdeel van het HWBP voeren Wetterskip Fryslân, waterschap Noorderzijlvest en waterschap Hunze en Aa's de projectoverstijgende verkenning (POV) Waddenzeedijken uit. Gezamenlijk onderzoeken we in 2018 en 2019 innovatieve

concepten voor het verbeteren van dijken, zoals dijken met voorland, multifunctionele dijken of het koppelen van wenssen uit de omgeving. Doel is te achterhalen hoe haalbaar en uitvoerbaar dit soort oplossingen zijn; in Noord-Nederland en mogelijk ook landelijk. Waar mogelijk worden (tussen)resultaten zoveel mogelijk meegenomen in lopende en net startende dijkversterkingsprojecten, zoals Koehool-Lauwersmeer en Lauwersmeerdijk.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Wetterskip Fryslân voert in het kader van de POV-Waddenzeedijken vier onderzoeken uit naar multifunctionele dijken, effect van voorlanden op golven, dijk met voorland (procesinnovatie) en innovatieve asfaltbekledingen.

Prestatie indicator

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
		Uitvoeren onderzoeken en voorlopige resultaten bekend	Afronden onderzoeken en eind-rapportage	Doorlopende monitoring		

4.1.2.3. Maatregelen regionale keringen

Derde veiligheidsbeoordeling regionale waterkeringen (2016-2021)

Wetterskip Fryslân voert tussen 2016 en 2021 de derde beoordelingsronde van de regionale waterkeringen uit. Eind 2017 hebben we met de provincies Fryslân en Groningen afspraken gemaakt over de uitgangspunten die hierbij worden gehanteerd. Daarbij geven we expliciet aandacht aan de samenhang met het risicogericht ontwerpen van regionale waterkeringen. In 2017 is gestart met de beoordeling van de veiligheid van de regionale waterkeringen. In 2021 zullen de resultaten beschikbaar komen en worden gerapporteerd aan de provincies Fryslân en Groningen.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 bouwen we de ICT-structuur en optimaliseren we het gegevensbeheer, zodat we in de loop van 2019 de hoogtetoets kunnen uitvoeren.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Start beoordeling	Bouwen ICT structuur	Uitvoeren hoogtetoets	Uitvoeren stabiliteits-toets	Rapportage 3e beoordeling	

Programma verbeterwerken regionale waterkeringen

In 2016 is de tweede toetsing van de regionale waterkeringen langs de Friese boezem afgerond. Op verschillende locaties - in totaal gaat het om circa 300 kilometer - bleken verbeteringen nodig te zijn. Met het programma verbeterwerken regionale waterkeringen zorgt Wetterskip Fryslân dat de regionale waterkeringen weer voldoen aan de door de provincie gestelde norm. Inmiddels is circa 150 kilometer aan kadetrajecten geanalyseerd, gedeeltelijk geprioriteerd en geprogrammeerd. Met de provincie Fryslân is afgesproken de verbeteropgave die voortkomt uit de tweede toetsing in 2027 wordt afgerond.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 leveren we circa 25 kilometer aan verbeterwerken op. Dit is het resultaat van projecten waarvoor de afgelopen jaren krediet is verstrekt. Daarnaast start in 2018 de voorbereiding voor de uitvoering van kadetracés in de gebieden rondom Heerenveen, Leeuwarden en Sneek.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
20 km	25 km	Nader te programmeren	Nader te programmeren	Nader te programmeren	Nader te programmeren

Risicogericht ontwerpen regionale waterkeringen

In 2016 heeft Wetterskip Fryslân een nieuwe leidraad met de technische rekenregels (zoals stabiliteit en hoogte) voor het ontwerpen van regionale waterkeringen vastgesteld. Vaak moeten we in het ontwerp ook keuzes maken over de wijze waarop het verbeterwerk wordt uitgevoerd, bijvoorbeeld als het gaat om levensduur of ruimtelijke aspecten. In 2017 is de ontwerpstrategie afgerond die beschrijft hoe we daarmee omgaan. Hierbij worden de aspecten waar dit kan risicogericht benaderd, dus met inachtneming van de gevolgen voor het achterland.

Dit willen we in 2018 bereiken.

We stellen de strategie in 2018 vast. Vervolgens start de invoering.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Bestuurlijke behandeling ontwerp-strategie en implementatie				

4.1.3. Wat mag dat kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van het programma waterveiligheid voor de begroting 2018 weergegeven en ter vergelijking is de 1e jaarschijf uit het MP 2018-2022 en de begroting 2017 opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen

	BEGROTING 2018	MP 2018-2022: JAAR 2018	BEGROTING 2017
Netto lasten	26,4	26,6	24,4

Investeringen

Onderstaande tabel geeft de geplande netto investeringen voor 2018 van het programma waterveiligheid weer met het begrote netto uitgavenverloop over de jaren. Via het verzamelbesluit investeringen 2018, dat als bijlage bij de begroting 2018 is bijgevoegd, wordt voorgesteld een deel van de kredieten vrij te geven. Tevens worden de projecten in dat verzamelbesluit toegelicht.

Netto bedragen x € 1 miljoen

INVESTERING	VERZAMEL BESLUIT	KREDIET		UITGAVENVERLOOP			
		2018	2018	2019	2020	2021	2022
HWBP - Activeerbare bijdrage landelijk programma 2018	A	6,1	6,1				
Project Koehool - Lauwersmeerdijk planvorming (10% eb)	B	0,9	0,4	0,5			
Groot onderhoud primaire keringen 2018	A	1,0	1,0				
Programma verbeterwerken regionale waterkeringen	A	6,5	0,5	1,2	4,8		
Totaal		14,5	8,0	1,7	4,8		

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2018; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Het betreffen hier de kredieten en de uitgaven van de projecten die in 2018 worden opgestart. De kapitaallasten hiervan maken, samen met de kapitaallasten van de lopende projecten, onderdeel uit van de netto lasten zoals weergegeven in de tabel 'exploitatie'.

4.2. PROGRAMMA VOLDOENDE WATER

Wetterskip Fryslân werkt aan een robuust en klimaatbestendig watersysteem. Met het programma Voldoende water zorgt Wetterskip Fryslân er voor dat het watersysteem in goede staat is om de verschillende functies landbouw, bebouwing, natuur, scheepvaart en recreatie mogelijk te maken. Een belangrijke taak is het dagelijkse beheer van het waterpeil in de deelsystemen en de Friese boezem.

Bovendien beheren en onderhouden we vele kunstwerken en kilometers watergangen. Omdat het direct de belangen van de stakeholders raakt, is participatie en samenwerking binnen het programma Voldoende water essentieel om effectief beleid te kunnen voeren met draagvlak.

In het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) staat een waterrobuuste en klimaatbestendige inrichting van Nederland in 2050 centraal. Ook hebben de Unie van Waterschappen, VNG en IPO een gezamenlijke investeringsagenda opgesteld die toeziet op de klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie.

Met het project Toekomstbestendig Waterbeheer (TBW) geven we richting aan het op langere termijn (2050) klimaatbestendig maken van het watersysteem. De evaluatie van het Veiligheidsplan II (2018), Lange termijnvisie Friese Boezem, Grondwaterstudie, TBW, het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) en de klimaatstress-testen zoals afgesproken in het Fries Bestuursakkoord Waterketen 2016 - 2020 (FBWK 2.0) vormen de basis voor de op te stellen 'klimaatagenda van Wetterskip Fryslân' en inbreng voor de provinciale Omgevingsvisie.

Het watersysteem is voor Wetterskip Fryslân een vanzelfsprekend onderdeel van de ruimtelijke ordening van Fryslân. Klimaatverandering is daarbij ons leidend thema. We hebben een belangrijke inbreng bij de provinciale Omgevingsvisie en de omgevingsplannen van gemeenten. In 2018 stelt de provincie Fryslân een ontwerp-omgevingsvisie op, inclusief planMER. De Omgevingsvisie wordt begin 2019 vastgesteld.

In de lange termijn visie voor de *Friese Boezem* verkennen we samen met de provincie Fryslân hoe de verschillende belangen (scheepvaart, natuur, landschap en cultuurhistorie, recreatie en landbouw) zich tot elkaar verhouden bij de keuze van het peil op en de inrichting van de Friese boezem. In het uitvoeringsprogramma Veiligheidsplan II zijn maatregelen tegen wateroverlast in de deelsystemen uitgewerkt. Deze maatregelen zijn afgestemd met het programma verbeteren regionale waterkeringen en maatregelen van het programma voor de Kaderrichtlijn Water. In lopende uitvoeringsprojecten realiseert het waterschap onder andere boezemuitbreiding en waterberging in de deelsystemen. Wetterskip Fryslân is sinds 2014 vaarwegbeheerder voor de E- en F-vaarwegen. In 2018 stellen provinciale staten en het waterschapsbestuur de verantwoordelijkheidsverdeling voor de oeverbescherming vast.

In het kader van de *uitvoeringsprogramma Veenweide* onderzoekt het waterschap de mogelijkheden voor onderwaterdrainage, natte teelten en de effectiviteit van hoogwater-voorzieningen. We formuleren de uitgangspunten voor peilwijzigingen en stellen vervolgens beleid vast voor herziening van de waterpeilen.

Het meerjarige programma *watergebiedsplannen* is nagenoeg afgerond. De maatregelen die voortkomen uit de watergebiedsplannen leveren een groot deel van de totale wateropgaven. Alle wateropgaven zijn opgenomen in een integrale programmering. De meest prioritaire zaken voeren we uit, zo mogelijk gebundeld in integrale projecten. Na het afronden van de watergebiedsplannen worden de actuele peilen vastgelegd in watergebiedsplan-dekkende peilbesluiten.

Wetterskip Fryslân heeft met gemeenten een overeenkomst gesloten over het onderhoud van wateren en de overname van kunstwerken in bebouwde kernen. Uiterlijk in 2025 moet het *achterstallig onderhoud* uitgevoerd zijn.

Samen met partners gaat Wetterskip Fryslân actief op zoek naar concrete maatregelen voor een *klimaatbestendige inrichting van de openbare ruimte* in Streekagenda's, gebiedscommissies en overleggen met gemeenten.

We nemen deel aan projecten die gericht zijn op het realiseren van klimaatadaptieve maatregelen zoals binnen de Operatie Steenbreek en het klimaatbestendig ontwikkelen van bebouwde gebieden.

In het Deltaprogramma Zoetwater en het Structuurschema Ondergrond (STRONG) zijn afspraken gemaakt om de toekomstige beschikbaarheid van *zoetwater* in het grond- en oppervlaktewater te waarborgen. Het zorgvuldig gebruik en het eventueel vergroten van beschikbare zoetwaterreserves zijn opgaves waar het waterschap rekening mee moet houden in het waterbeheer. Op welke manier het waterschap aanvullende maatregelen gaat nemen om de zoetwatervoorziening te verbeteren, is afhankelijk van de visie TBW, de samen met de provincie uitgevoerde grondwaterstudie en de vaststelling van de 'waterbeschikbaarheid' in Fryslân (conform het Deltaprogramma Zoetwater).

4.2.1. Wat willen we bereiken?

Deelsystemen

<i>Maatschappelijk doel:</i>	Het leveren van de bij de functies passende waterkwantiteit conform de wettelijke normen.
<i>Hoofddoelen:</i>	Het waterbeheer bedient de functies in het gebied. De deelsystemen voldoen aan: - De provinciale wateroverlast normering - De doelrealisatie (eigen norm Wetterskip Fryslân) - De provinciale norm waterbeschikbaarheid (vanaf 2021)

Friese Boezem

<i>Maatschappelijk doel:</i>	Het voorkomen van wateroverlast vanuit de boezem en het leveren van de bij de functies van de boezem passende waterkwantiteit.
<i>Hoofddoelen:</i>	Het regulier peilbeheer in de boezem, beheerste boezem en tussenboezem voldoet onder normale omstandigheden én bij hoogwater en droogte aan het peilbesluit en bedient de functies die aan de boezem zijn toegekend.

4.2.2. Wat gaan we daarvoor doen?

4.2.2.1. Maatregelen voldoende water

Watergebiedsplannen

Het programma Watergebiedsplannen is nagenoeg afgerond. Wetterskip Fryslân werkt al haar wateropgaven in het landelijk gebied uit in samenspraak met de organisaties in de streek. Het resultaat is een geprioriteerde lijst met knelpunten, kansen en opgaven. De meest prioritaire zaken nemen we in ontwikkeling, gebundeld in integrale projecten. De eerste integrale projecten zijn in voorbereiding.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 stellen we drie watergebiedsplannen (Greidhoeke, Koningsdiep-Oost en Zuidelijke Veenpolders) bestuurlijk vast.

Prestatie indicator

T/M 2017	2018	2019	2020	2021	2022
16	3	1	-	-	-

Herziening peilbesluiten

De waterpeilen in het beheergebied zijn vastgelegd in peilbesluiten. Na het gereedkomen van de watergebiedsplannen worden de actuele peilen vastgelegd in revisiepeilbesluiten. Peilafwijkingen die in de afgelopen jaren met een watervergunning zijn toegestaan, worden in de herziening van de peilbesluiten meegenomen. De revisiepeilbesluiten vormen de basis voor toekomstige partiële herzieningen. Daarmee maken we bijvoorbeeld de uitvoering van maatregelen uit de watergebiedsplannen mogelijk.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 stellen we voor vier gebieden een ontwerp-revisiepeilbesluit op.

Prestatie indicator

T/M 2017	2018	2019	2020	2021	2022
13	4	4	3	-	-

Project Vijfhuizen

In de zeedijk bij Marrum komt het nieuwe gemaal Vijfhuizen. Het gemaal verbetert de waterafvoer, heeft een belangrijke functie in de vismigratie tussen Waddenzee en binnenwater en zorgt voor de realisatie van een zoet-zout gradiënt in het buitendijkse gebied. Ook de aanleg van natuurvriendelijke oevers, een nieuwe vaarroute en fietspad maken deel uit van het project. In het buitendijkse gebied sluit het project aan op het verkwelderingsproject 'Fan swiet nei sâlt' van It Fryske Gea. Het project is een samenwerking van Wetterskip Fryslân (penvoerder), Provincie Fryslân, Gemeente Ferwerderadiel en It Fryske Gea.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 zijn het gemaal, de natuurvriendelijke oevers, nieuwe vaarroute en fietspad gerealiseerd.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Start bouw en uitvoering	Afronding bouw	Financiële afronding			

Toekomstbestendig waterbeheer (TBW)

Het project Toekomstbestendig waterbeheer (TBW) omvat een analyse van kansrijke maatregelen om het watersysteem klimaatbestendig, robuust, veerkrachtig, ecologisch verantwoord en kostenefficiënt te maken. Mede op basis van een aantal pilots en onderzoek is in 2017 een concept-visie opgesteld. Begin 2018 stelt het algemeen bestuur de definitieve visie vast. Ook maken we in 2018 een uitvoeringsplan. Maatregelen die nodig zijn, plannen we zoveel mogelijk binnen bestaande watergebiedsplannen, investeringsplannen en peilbesluiten.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Begin 2018 wordt de lange termijnvisie bestuurlijk vastgesteld. In de loop van 2018 volgt de uitwerking in een implementatieplan.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	Visie 2050 vastgesteld				
2	Implementatieplan opgesteld				

Peilbeheer van de Friese boezem

De boezemvisie die Wetterskip Fryslân en provincie Fryslân samen formuleren, is één van de bouwstenen voor de provinciale Omgevingsvisie. Het peilbesluit voor de boezem (uit 1998) is toe aan een herijking vanwege wijzigingen in het peilbeheer. In 2018 besluiten we of een aanpassing van het peilbesluit gewenst is. Daarbij beoordelen we het streefpeil (N.A.P. -0,52 m), het peilgebied van de boezem en de bandbreedtes die gelden voor het operationeel peilbeheer. Het eventueel aan te passen peilbesluit wordt in 2019 ter vaststelling voorgelegd aan het algemeen bestuur. Het draaiboek peilbeheer boezem bevat de instructies voor het operationeel peilbeheer van de boezem bij verschillende weersomstandigheden. Het draaiboek vorst, het bestrijdingsplan peilbeheer en kaden en de verdringingsreeks bij droogte zullen we actualiseren en in dit draaiboek opnemen. Uit het Veiligheidsplan II blijkt dat het

dagelijks boezem- en watersysteembeheer verder moet worden geprofessionaliseerd. Daarom vervangen we in 2018 het Beslissing Ondersteunend Systeem (BOS).

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 voeren we het nieuwe Beslissing Ondersteunend Systeem voor het peilbeheer van de boezem in. Het dagelijks bestuur besluit in 2018 of het huidige peilbesluit voor de boezem wordt geactualiseerd.

Prestatie indicator

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1		BOS gereed	Peilbesluit gereed			
2		Voorbereiding peilbesluit	Draaiboek operationeel peilbeheer gereed			

Uitwerking veenweidevisie

De provincie Fryslân werkt in overleg met Wetterskip Fryslân de veenweidevisie uit in een uitvoeringsprogramma Veenweide. Bij de planvorming in de kansrijke gebieden voert de provincie de regie en stelt middelen en instrumenten beschikbaar. In lijn met Natura2000, natuur inclusieve landbouw en weidevogelkerngebieden wordt ingezet op het behoud van de veenweidewaarden door het beperken van de maaiveldafval. Hierbij is gekozen voor een integrale aanpak. Naast de peilverhogingen worden ook andere opgaven in het gebied aangepakt. De peilwijzigingen die nodig zijn voor het realiseren van de veenweidevisie kunnen leiden tot neveneffecten. Voor de compensatie hiervan wordt flankerend beleid ontwikkeld.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 starten we met de voorbereiding van gebiedsgerichte projecten gericht op het verhogen van de peilen. Ook gaan we door met de pilots onderwaterdrainage en natte teelten en starten we met de aanpak van hoogwatercircuits. In 2018 start de provincie met de planvorming in de kansrijke gebieden uit de veenweidevisie. Wetterskip Fryslân doet hieraan mee.

Prestatie indicator

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	Ontwikkelen flankerend beleid t.b.v. peilverhogingen veenweide	Voorbereiding enkele gebiedsgerichte projecten				
2		Voortzetting onderzoekpilots onderwaterdrainage en natte teelten	Afronding onderzoekpilots			
3		Aanpak van één hoogwatercircuit				
4	2016-2021: planvorming in de kansrijke gebieden uit de veenweidevisie					

Het tegengaan van wateroverlast in de boezem en de deelsystemen

In het Veiligheidsplan-II (2014) zijn maatregelen vastgesteld om wateroverlast nu en in de toekomst te voorkomen. Het betreft het realiseren van berging in boezem en deelsystemen en uitbreiding van de boezem. Samen met de terreinbeheerorganisaties hebben we in 2017 geïnventariseerd welke natuurgebieden potentieel in aanmerking komen voor tijdelijke waterberging. Van de totale opgave van 1500 hectare (doeljaar 2035) is inmiddels potentieel 1000 hectare gevonden. We onderzoeken in hoeverre inzet als bergingsgebied ook echt mogelijk is. Waar mogelijk liften we mee op initiatieven voor gebiedsontwikkeling. Ook evalueren we in 2018 het bestaande Veiligheidsplan. Daarbij bekijken we in hoeverre het plan nog aan de normen voldoet en welke aanvullende maatregelen eventueel nodig zijn.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Samen met de terreinbeheerorganisaties verkennen we potentiële bergingsgebieden. In diverse projecten claimen en realiseren we extra waterberging in en langs de boezem en in polders. In 2018 wordt het Veiligheidsplan-II geëvalueerd.

*Prestatie indicator**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Realiseren bergingsgebieden		80 ha	80 ha	80 ha	80 ha	80 ha
2. Uitbreiding oppervlakte Friese Boezem		36 ha	36 ha	36 ha	36 ha	36 ha
3. Waterberging in de deelsystemen		36 ha	36 ha	36 ha	36 ha	36 ha
4. Evaluatie Veiligheidsplan II		Evaluatie rapport				

* De prestatie indicatoren zijn gemiddelden, de realisatie fluctueert per jaar en hangt af van de oplevering van concrete projecten. Het betreft hectare waterberging.

Duurzaam beheer zoetwater

De waterbeheerders in Nederland hebben in het Deltaplan Zoetwater afspraken gemaakt om de beschikbaarheid van zoetwater in het grond- en oppervlaktewater in de toekomst te waarborgen. De provincie en het waterschap brengen samen de waterbeschikbaarheid in beeld en leggen dit vast in 2021. De waterbeschikbaarheid maakt duidelijk waar de watergebruiker op kan rekenen in normale en droge situaties. In het kader van het Deltaplan Zoetwater zal het grondwaterbeleid van provincie en waterschap worden geëvalueerd en geactualiseerd. Samen met Vitens en Wetterskip Fryslân is de provincie Fryslân een Grondwaterstudie gestart die ze medio 2018 afrondt. Aansluitend daarop zullen we in 2019 onze eigen grondwaterbeleidsnota evalueren en indien relevant actualiseren.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Na vaststelling van de TBW-visie en afronding van de Grondwaterstudie Fryslân gaan we in 2018 verder met de uitwerking van de waterbeschikbaarheid.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Uitwerking waterbeschikbaarheid	Idem	Idem	Adviseren over waterbeschikbaarheid aan provincies	
		Evaluatie en actualisatie grondwaterbeleid			

Participeren in provinciale ruimtelijke planvorming

Wetterskip Fryslân vervult een actieve rol bij de op te stellen Omgevingsvisie van de provincie Fryslân. Water en ruimtelijke ordening hangen namelijk met elkaar samen. Bovendien kunnen we zo onze doelen beter realiseren.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Wetterskip Fryslân is zowel ambtelijk als bestuurlijk intensief betrokken bij gemeentelijke omgevingsplannen en provinciale plannen zoals Omgevingsvisie, Grondwaterstudie en lange termijnvisie voor de Friese Boezem. Onze inbreng stemmen we af met onze eigen klimaatagenda en met verschillende beleidsontwikkelingen. Voor een zo effectief mogelijke inbreng in het proces van de omgevingsvisie zullen we in het voorjaar van 2018 de verschillende dossiers goed op elkaar af stemmen en waar mogelijk integreren.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Inbreng provinciale omgevingsvisie	Inbreng provinciale omgevingsvisie			
	Bijdrage omgevingsplannen Friese gemeenten	Bijdrage omgevingsplannen Friese gemeenten			
	Bijdrage Grondwaterstudie				
	Bijdrage lange termijnvisie Friese Boezem				

Wateractieve stad

Met het project Wateractieve Stad onderzoeken we de effecten van klimaatverandering in het stedelijk gebied. Daarbij sluiten we aan bij het thema Ruimtelijke Adaptatie/ Waterketen in Samenhang (RAWIS) van het FBWK 2.0 met bijbehorend ambtelijk uitvoeringsprogramma. Om inzicht te krijgen in wateroverlast en hittestress in bebouwde gebieden, zijn de partners van het FBWK in 2017 gestart met een klimaatstresstest Fryslân. De resultaten daarvan zijn medio 2018 beschikbaar. In de tweede helft van 2018 zullen we samen met onze partners onze strategie formuleren. Hiermee leggen we de verbinding met andere dossiers die in onze klimaatagenda zijn benoemd. Denk aan de omgevingsvisie, waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en TBW.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 zijn de resultaten van de klimaatstresstest voor alle gemeenten binnen Fryslân bekend en besproken met verschillende stakeholders in masterclasses. Hiermee leggen wij de verbinding tussen de gemeentelijke werkvelden water, ruimtelijke ordening en civiel en groen aangezien al deze disciplines relevant zijn bij het klimaatadaptief inrichten van onze leefomgeving.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Afronden klimaatstresstest				
	Start ontwikkelen integrale strategie klimaatadaptatie				

Integrale watersysteemrapportage

In het Waterbeheerplan (WBP) van Wetterskip Fryslân zijn per programma (veilig, voldoende en schoon) en per onderwerp doelen omschreven. Deze doelen moeten aan het eind van de planperiode (2016-2021) bereikt zijn. Om halverwege de planperiode inzicht te krijgen in de mate waarin de doelen gerealiseerd worden, stellen we in 2018 de Integrale watersysteemrapportage (IWSR) op. In één rapportage brengen we de toestand van de watersystemen in termen van veilig, voldoende en schoon in beeld. Het document is een basis voor de evaluatie en het eventueel bijsturen van het beleid.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 rapporten we over de voortgang van doelen en resultaten uit het Waterbeheerplan in de vorm van een Integrale watersysteemrapportage.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	IWSR				

4.2.3. Wat mag dat kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van het programma voldoende water voor de begroting 2018 weergegeven en ter vergelijking is de 1e jaarschijf uit het MP 2018-2022 en de begroting 2017 opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen

	BEGROTING 2018	MP 2018-2022: JAAR 2018	BEGROTING 2017
Netto lasten	48,0	48,3	46,8

Investeringen

Onderstaande tabel geeft de geplande netto investeringen voor 2018 van het programma voldoende water weer met het begrote netto uitgavenverloop over de jaren. Via het verzamelbesluit investeringen 2018, dat als bijlage bij de begroting 2018 is bijgevoegd, wordt voorgesteld een deel van de kredieten vrij te geven. Tevens worden de projecten in dat verzamelbesluit toegelicht.

Netto bedragen x € 1 miljoen

INVESTERING	VERZAMEL BESLUIT	KREDIET	UITGAVENVERLOOP				
		2018	2018	2019	2020	2021	2022
Kunstwerken actieve waterbeheersing 2018	A	10,6	1,0	3,0	6,6		
Inrichting watersystemen (landelijk gebied)	A	3,6	0,2	1,8	0,4	0,4	0,8
Inrichting watersystemen (stedelijk gebied)	A	0,5			0,5		
KRW-inrichtingsmaatregelen	A	3,0	0,5	1,3	0,7	0,3	0,2
Totaal		17,7	1,7	6,1	8,2	0,7	1,0

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2018; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Het betreffen hier de kredieten en de uitgaven van de projecten die in 2018 worden opgestart. De kapitaallasten hiervan maken, samen met de kapitaallasten van de lopende projecten, onderdeel uit van de netto lasten zoals weergegeven in de tabel 'exploitatie'.

4.3. PROGRAMMA SCHOON WATER

Met het programma Schoon water pakt Wetterskip Fryslân verontreiniging van het oppervlaktewater aan. Ook zorgen we voor het natuurvriendelijk inrichten en onderhouden van het watersysteem. Schoon water is namelijk van groot belang. Voor de bescherming van de volksgezondheid, de kwaliteit van de leefomgeving, recreatie, natuur en economie. Emissies vanuit de waterketen beperken we zoveel mogelijk met onze rioolwaterzuiveringsinstallaties. De zuivering van het afvalwater voeren we zo duurzaam mogelijk uit. Hiermee kunnen we grondstoffen terugwinnen en leveren we een bijdrage aan het verminderen van de klimaatverandering.

WATERSYSTEEM

In de planperiode 2016-2021 nemen we allerlei maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Hiermee werken we aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het gaat vooral om *inrichtingsmaatregelen*, zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. Daarnaast zorgen we dat gemalen, stuwen en sluizen passeerbaar zijn voor vissen en andere organismen. Ook worden de watergangen zo veel mogelijk natuurvriendelijk onderhouden. Vaak gaat het daarbij om integrale maatregelen waarmee we ook werken aan kadeherstel, het verhogen van de bergingscapaciteit en het oplossen van hydraulische knelpunten, waarmee gewerkt wordt aan een klimaatrobuust watersysteem. Daarnaast zijn we bezig met de voorbereiding van het KRW-stroomgebiedbeheerplan voor de periode 2022-2027. Met de maatregelen uit dit plan moeten de KRW-doelen in 2027 worden bereikt.

Naast het natuurvriendelijk inrichten is ook het *beheer en onderhoud* belangrijk voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Binnen ons beheer- en onderhoudsplan worden watergangen zoveel mogelijk natuurvriendelijk onderhouden. Om dit mogelijk te maken wordt een deel van de hoofdwatergangen verbreed. Hiermee worden tevens knelpunten voor aan- en afvoer opgelost en wordt de berging in watersystemen vergroot waarmee de klimaatrobuustheid wordt verbeterd. Alle natuurvriendelijke

oevers, waarvoor Wetterskip Fryslân verantwoordelijk is voor het onderhoud, zijn opgenomen in een onderhoudsprogramma. Vanaf 2018 worden ook de vispassages structureel onderhouden. Hiervoor is extra geld in de begroting opgenomen.

Wetterskip Fryslân heeft samen met de Provincie Fryslân het *waterbodemsaneringsprogramma 2016-2020* opgesteld. In deze periode moeten in het beheergebied zeven locaties worden gesaneerd, waarvan vier locaties vanaf 2018.

Voor een goede waterkwaliteit is daarnaast het voorkomen en *beperken van emissies* van groot belang. De emissies in het beheergebied zijn afkomstig van bronnen als rwzi's, huishoudens, bedrijven en de recreatievaart. Het waterschap reguleert lozingen en emissies van deze bronnen. Niet alleen het waterschap werkt aan het verbeteren van de waterkwaliteit. Ook de agrarische sector en de provincie werken daaraan mee. Het grootste deel van de verontreiniging van het oppervlaktewater in Nederland is afkomstig uit diffuse bronnen. De landbouwsector wil zelf bijdragen aan de vermindering van emissies met de uitvoering van het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer. Door middel van concrete uitvoeringsprogramma's wil de sector bijvoorbeeld bijdragen aan vermindering van de uit- en afspoeling vanaf erven (vooral stikstof en fosfaat) en akkerbouwpercelen (gewas-beschermingsmiddelen).

In ons beheergebied werken we samen met de agrarische sector aan het terugdringen van afspoeling van verontreinigingen vanaf agrarische erven en percelen. Afspraken over *afspoeling van erven* van melkveebedrijven staan in het convenant Erfafspoeling. Deze gezamenlijke aanpak moet ertoe leiden dat gedurende de looptijd van het convenant (2015-2021) de nutriëntenemissie vanaf het erf op melkveebedrijven met 80% vermindert. Verder wordt in 2018 het Actieprogramma Emissies uitgevoerd. Dit programma richt zich naast emissies vanuit de landbouw ook op het terugdringen van lozing van vuilwater door de recreatievaart. Wij streven er naar om in 2018 bij de afronding van de actualisatie van het Integraal Zuiveringsplan (IZP) een integrale aanpak voor emissies aan het algemeen bestuur voor te leggen.

WATERKETEN

Met het *Fries Bestuursakkoord Waterketen 2016-2020 (FBWK 2.0)* zet Wetterskip Fryslân zich samen met de waterketenpartners in voor een optimaal beheer van de Friese waterketen. Samen met de Friese gemeenten, de provincie Fryslân en Vitens wordt gewerkt aan projecten op het gebied van innovatie, ruimtelijke adaptatie en educatie en het versterken van het waterbewustzijn en de samenhang in de waterketen.

Ook met het *zuiveren van afvalwater* in de 27 eigen rioolwaterzuiveringsinstallaties levert Wetterskip Fryslân een belangrijke bijdrage aan de waterkwaliteit. De zuiveringsinstallaties spelen daarnaast een rol bij het realiseren van onze doelstellingen op het gebied van terugwinning van energie en grondstoffen. Gemiddeld investeren we jaarlijks circa € 10 miljoen in de instandhouding van de zuiveringstechnische installaties en het afvalwatertransportsysteem, in procesoptimalisatie en in veiligheids- en milieuvoorzieningen.

Onze ambities ten aanzien van energie zijn opgenomen in de nota Energiebeleid. Veel concrete maatregelen zijn opgenomen in het *Energie-efficiency Plan (EEP)* voor de periode 2017-2020. Door het plaatsen van zonnepanelen op zuiveringsterreinen, leveren we een belangrijke bijdrage aan het opwekken van onze eigen duurzame energie. In 2018 wordt dit project voorbereid.

De komende jaren geven we invulling aan onze ambities op het gebied van energie. Een mogelijkheid daartoe is het vergisten van ons slib naar biogas en het omzetten daarvan naar elektriciteit. Naast de duurzame opwekking van energie die we zelf weer kunnen gebruiken, neemt ook de hoeveelheid slib die extern verwerkt moet worden verder af. Dit leidt tot lagere kosten voor slibafzet. Een andere mogelijkheid voor het invulling geven aan onze energie ambities is het aanvullend plaatsen van zonnepanelen. Daarnaast staan we in relatie met deze opgave voor de noodzakelijke vervanging van de slibontwateringsinstallatie (SOI Heerenveen) op korte termijn.

Voor het verder verduurzamen van de zuiveringstaak wordt vanaf medio 2018 het fosfaat uit het *zuiveringsslib* teruggewonnen.

In 2018 actualiseren wij bovendien het Integraal Zuiveringsplan (IZP) en kijken we opnieuw naar onze doelen voor de toekomst. Mogelijk is het haalbaar om naast energie en fosfaat ook andere grondstoffen uit het afvalwater terug te gaan winnen. We kijken ook kritisch naar de emissies vanuit de rwzi's. Naast de landbouw zijn de rwzi's de belangrijkste bron van stikstof en fosfaat naar het oppervlaktewater. Tevens zal bekeken worden in hoeverre microverontreinigingen in het effluent, zoals bijvoorbeeld stoffen uit verzorgingsproducten, bestrijdingsmiddelen en medicijnresten, maar ook microplastics en antibioticaresistente bacteriën een knelpunt vormen en hoe de emissies eventueel teruggedrongen kunnen worden. Hiervoor sluiten we zo goed mogelijk aan bij de landelijke onderzoeken en ontwikkelingen. Bij de actualisatie van het IZP zal worden onderzocht hoe de directe emissies van broeikasgassen uit zuiveringsinstallaties verminderd kunnen worden. Het zal hierbij met name gaan om monitoring en onderzoek en bijdragen aan de landelijke ontwikkelingen.

Met het *optimaliseren van de bedrijfsvoering* van het zuiveringsbeheer werkt Wetterskip Fryslân aan het borgen van de kwaliteit en het verlagen van de kosten en kwetsbaarheid. Afhankelijk van de resultaten met geavanceerde procesregelingen op zuiveringsinstallaties overwegen we de inzet hiervan op andere rwzi's. In 2018 nemen we de centrale proceskamer, die in 2017 is opgeleverd, in gebruik.

4.3.1. Wat willen we bereiken?

Waterkwaliteit

<i>Maatschappelijk doel:</i>	• Waterkwaliteit passend bij de functies en wettelijke norm.
<i>Hoofddoelen:</i>	• Voldoen aan de wettelijke norm voor de EU-kaderrichtlijn Water (KRW) en de EU Zwemwaterrichtlijn.

Waterketen

<i>Maatschappelijk doel:</i>	• Bescherming volksgezondheid en milieu.
<i>Hoofddoelen:</i>	• Waterkwaliteit voldoet aan de wettelijke lozingseisen en aan de interne bedrijfsdoelstelling uit het Integraal Zuiveringsplan • De waterketen is duurzaam en doelmatig ingericht.

4.3.2. Wat gaan we daarvoor doen?

4.3.2.1. Maatregelen waterkwaliteit

Waterkwaliteit KRW-waterlichamen

In 2018 werken we aan de uitvoering van de KRW-maatregelen die vastgesteld zijn voor de planperiode 2016-2021. Zo verbeteren we de natuurvriendelijke inrichting en heffen we knelpunten voor vismigratie op. De maatregelen zijn beschreven in de KRW-Beslisnota uit 2015 en de KRW-factsheets per waterlichaam.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 realiseren we circa 50 hectare ondiepwaterzone. Deels door grote verondiepingsprojecten met bagger die de provincie Fryslân uitvoert. Daarmee zal de opgave voor de andere boezemmeren tot eind 2021 zijn uitgevoerd. In 2017 en 2018 zijn en worden delen van Lende, het Koningsdiep en de bovenlopen van de Tsjonger geherprofileerd. Met deze circa 16,5 kilometer hebben we de opgave voor de beken tot eind 2019 vrijwel uitgevoerd. Eind 2018 hebben we ook circa 34 kilometer natuurvriendelijke oevers langs boezemkanalen ingericht. Daarmee is de opgave tot halverwege 2020 ingevuld. De opgave tot eind 2018 is in totaal 55 kilometer, waarvan naar verwachting dan circa 18 kilometer zal zijn gerealiseerd.

Het KRW-maatregelenpakket gaat voor de periode tot en met 2021 uit van een gemiddelde productie per jaar (zie onderstaand overzicht). In de praktijk fluctueert de realisatie en hangt deze af van de oplevering van concrete projecten.

Prestatie indicator

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1a aanleg ondiepe zones meren	10 ha	10 ha	10 ha	10 ha	10 ha	10 ha
1b aanleg ondiepe zones Alde Feanen		50 ha				
2 aanleg natuurvriendelijke oevers boezemkanalen	10 km	10 km	10 km	10 km	10 km	10 km
3 herprofilen beken	10 km	5 km	5 km	5 km	5 km	10 km
4 verbreden KRW hoofdwatgangen	10 km	10 km	10 km	10 km	10 km	10 km
5 verbreden overige hoofdwatgangen	10 km	10 km	10 km	10 km	10 km	10 km
6 aanleg natuurvriendelijke oevers KRW-hoofdwatgangen	10 km	5 km	5 km	5 km	5 km	5 km
7 maalkommen	1	1	1	1	1	1
8 KRW vispassages	10	10	8	8	8	8

Stroomgebiedsbeheerplan (SGBP)

In de KRW-stroomgebiedsbeheerplannen staan doelen en maatregelen voor de KRW-waterlichamen. Landelijk is afgesproken dat voorafgaand aan de derde generatie plannen een evaluatie plaatsvindt. De provincie Fryslân stelt waar nodig op advies van het waterschap de ecologische KRW-doelen voor de periode 2022-2027 bij. Dit is alleen mogelijk wanneer dit goed gemotiveerd kan worden binnen de KRW-systematiek. Daarom doen we in 2018 onderzoek naar de haalbare toestand van waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen.

Dit willen we in 2018 bereiken.

We doen voorbereidende onderzoeken en analyses voor het KRW-gebiedsproces in 2019. De uitkomsten van deze onderzoeken en analyses worden gedeeld met het bestuur. In 2019 zijn de conceptdoelen gereed en deze worden in 2020 in ontwerp vastgesteld. In 2021 zijn ze definitief. De doelen zijn onderdeel van de actualisatie van de factsheets KRW-waterlichamen.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Vorbereidend onderzoek en analyse watersystemen	Concept doelen en factsheets en KRW-gebiedsproces	Ontwerp doelen en factsheets en inspraak procedure	Definitieve doelen en factsheets	

Waterkwaliteitsdoelen overige wateren

Overige wateren zijn wateren die buiten de KRW-waterlichamen vallen. Dit is ongeveer de helft van het water in het beheergebied. De provincie Fryslân gaat in 2021 waterkwaliteitsdoelen voor deze wateren vaststellen. In de planperiode adviseert het waterschap de provincies over deze doelen. Uitgangspunt hiervoor is de methode die het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen hebben ontwikkeld voor het afleiden van doelen voor overige wateren.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 stellen we doelen voor wateren in stedelijke gebieden, in landbouwgebieden en in natuurgebieden. De uitwerking hiervan loopt door tot na 2018.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Opstellen doelen landbouw- en bebouwd gebied en natuurgebieden	Afstemming met belanghebbenden gereed	Ontwerp doelen en inspraak-procedure	Definitieve doelen en overige wateren	Vorbereiding cf. plan van aanpak 2016

Maatregelen Zwemwater

In het zwemwaterprofiel wordt voor elke zwemlocatie een verbeterplan opgesteld. Wetterskip Fryslân neemt het initiatief om concrete afspraken te maken over de te nemen maatregelen. Het gaat hierbij om fysieke maatregelen, maar ook om afspraken over communicatie, regelgeving, handhaving, taakverdeling en samenwerking. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de maatregelen ligt bij alle betrokken partijen, dus ook bij gemeenten, exploitanten en de provincie Fryslân.

Dit willen we in 2018 bereiken.

We actualiseren de zwemwaterprofielen van tien zwemwaterlocaties en zetten de benodigde maatregelen in gang. De locaties die 'slecht' of 'aanvaardbaar' scoren krijgen hierbij prioriteit.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
10 maatregelen	10 maatregelen				

Monitoring zwemwaterlocaties

Het waterschap beoordeelt na afloop van elk badseizoen elk zwemwater, zoals bepaald in de zwemwaterrichtlijn. Jaarlijks stellen wij een rapportage op met de bevindingen. Dat doen we aan de hand van een meerjarige meetreeks. De monitoringsgegevens worden door de provincie gebruikt voor toezicht en handhaving en voor de aanwijzing van zwemwateren.

Dit willen we in 2018 bereiken.

We stellen de rapportage op over het badseizoen 2017.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Rapportage badseizoen 2017				

Aanpak diffuse bronnen

Het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer (DAW) is een initiatief van LTO Nederland. Wetterskip Fryslân draagt ook in 2018 aan dit programma bij met onder andere advies en monitoring van effecten. Daarnaast voeren we samen met stakeholders het uitvoeringsprogramma emissies uit. Dit programma richt zich op het verminderen van erfafspoeling in de melkveehouderij en akkerbouw, het sluiten van de nutriëntenkringlopen, het verbeteren van de bodemkwaliteit, het verminderen van oppervlakkige afspoeling van percelen en het verminderen van vuilwaterlozingen uit de recreatievaart. Ook stimuleren we het beperken van de emissies en het inzamelen van vuilwater door de recreatievaart. Dat doen we in het kader van het convenant Schoon Zwemwater in Fryslân samen met Marrekrite, provincie Fryslân, gemeenten, watersportverbond en de Friese Milieu Federatie. Samen met het nieuwe Integrale Zuiveringsplan ontwikkelen we met deze initiatieven een integrale aanpak van emissies.

Dit willen we in 2018 bereiken.

We gaan door met het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer en het uitvoeringsprogramma emissies. Dat doen we ook met de projecten gericht op erfafspoeling melkveehouderij (Schoon Erf, Schoon Water), oppervlakkige afspoeling percelen (Perceelmissies in de hand) en sluiten van de kringlopen (Vruchtbare Kringlopen Noord-Nederland). Verder starten we in 2018 met een maatregelenproject om erfemissies in de akkerbouw te voorkomen en met projecten om de bodemkwaliteit te verbeteren (bodem-APK en bredere benutting organisch materiaal in landbouwbodems). Ten slotte vergroten we het aantal drijvende afvalwaterzuiveringsinstallaties van een naar drie. Zo kunnen we meer vuilwater uit de recreatievaart inzamelen en verwerken. Hiervoor maken we ook een communicatieplan.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Uitvoeringsplan emissies				
	Project Schoon Erf, Schoon Water				
	Voortzetting en uitbreiding van de projecten Perceelmissies in de hand en Vruchtbare Kringlopen Noord-Nederland				
	Maatregelenproject om erfemissies uit akkerbouw te voorkomen				
	Maatregelenprojecten om bodemkwaliteit te verbeteren				
	Maatregelen om inzamelen van vuilwater uit de recreatievaart te verbeteren				
	Participatie DAW				

Erfafspoeling

Met het terugdringen van emissies door erfafspoeling levert de agrarische sector een bijdrage aan de realisatie van KRW-doelen. Wij faciliteren het project 'Schoon erf, schoon water' door mee te denken en een adviseur beschikbaar te stellen voor de bedrijfsbezoeken. Inmiddels (juli 2017) hebben circa 1.000 deelnemers zich aangemeld voor het project.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 vinden handavingsbezoeken plaats. Het waterschap wil per jaar 500 melkveehouderij-bedrijven bezoeken.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
1.800 deelnemers 400 bedrijfs- bezoeken	500 bedrijfs- bezoeken	500 bedrijfs- bezoeken	400 bedrijfs- bezoeken		

Waterbodemsaneringen

In ons beheergebied is nog een beperkt aantal vervuilde waterbodems aanwezig. Zeven van deze locaties zijn onder de Wet Bodembescherming (Wbb) beoordeeld als locaties met ecologische risico's en verspreidingsrisico's. Deze zullen in de planperiode 2016-2020 worden gesaneerd. We hebben hiervoor samen met de provincie (als bevoegd gezag Wbb) een programma opgesteld.

Dit willen we in 2018 bereiken.

De sanering van de waterbodem in de Schipsloot Wollega is in 2018 afgerond. Daarnaast bereiden we de sanering van de waterbodem in de Âldfeart te Surhuisterveen voor. Deze start eind 2018.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Afronden sanering Dokkumer Ee en start sanering Schipsloot te Wollega	Afronden sanering Schipsloot te Wollega voorbereiden sanering Âldfeart te Surhuisterveen	Afronden sanering Âldfeart te Surhuisterveen			

4.3.2.2. Maatregelen waterketen

Actualisatie Integraal Zuiveringsplan

Het huidige Integraal Zuiveringsplan (IZP) is in 2013 vastgesteld. De slibstrategie

maakt hier deel van uit. Door ontwikkelingen op bijvoorbeeld het gebied van grote industriële lozers op onze rwzi's, nieuwe duurzaamheidsambities en wijzigingen als gevolg van de Omgevingswet zullen we het IZP in 2018 actualiseren.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 actualiseren we het IZP. De evaluatie wordt in 2017 afgerond.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Evaluatie IZP	Actualiseren IZP				

Energie maatregelen

De komende jaren voeren we maatregelen uit die opgenomen zijn in het Energie-efficiencyplan 2017-2020 (EEP). Daarmee geven we invulling aan onze ambities op het gebied van duurzaamheid en energie. Het EEP is een verplicht element bij de afspraken die met het Rijk gemaakt zijn over energie (MJA3).

Een groot deel van de energie-ambities wordt gerealiseerd binnen de slibverwerking. Bij de huidige verwerking van ons zuiveringsslib worden twee fasen onderscheiden: de voorverwerking (deels vergisten, ontwateren) en de eindverwerking (drogen, verbranden). Met ingang van 2017 gaat ons slib naar de nieuwe eindverwerker, waarmee de energieprestaties aanzienlijk wordt verbeterd. Binnen de nieuw te bouwen voorverwerking wordt met de Energiefabriek op de rwzi Leeuwarden op termijn het slib van de Friese rwzi's vergist.

Dit willen we in 2018 bereiken.

In 2018 starten we met de voorbereidingen van het plaatsen van zonnepanelen op de rwzi's. Dit zal vooral bestaan uit het regelen van de benodigde vergunningen en het aanvragen van subsidies. Vanaf 2019 starten we met het plaatsen van zonnepanelen op de rwzi's. In februari 2018 vindt er bestuurlijke besluitvorming plaats over de mogelijke bouw van een energiefabriek. Afhankelijk van het besluit zullen we de aanbesteding voor het realiseren van de Energiefabriek in 2018 opstarten en afronden.

Daarnaast starten we met de aanbesteding van de investeringen die nodig zijn voor een doelmatige en duurzame slibontwateringsinstallatie.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vaststellen energiebeleid	Vorbereiden zonnepanelen	1e fase zonnepanelen	2e fase zonnepanelen		
	Besluitvorming energiefabriek	Mogelijke realisatie energiefabriek	Mogelijke realisatie energiefabriek	Energiefabriek in bedrijf	
Levering slib aan nieuwe eindverwerker					
Vorbereiding investeringen voorverwerking slib	Aanbesteding investeringen voorverwerking slib				

Optimalisatie zuiveringsbeheer

Met het programma WiB Waterzuiveren optimaliseren we het zuiveringsbeheer. We nemen de centrale proceskamer in gebruik, installeren analysers op diverse rwzi's en implementeren geavanceerde procesregelingen.

Dit willen we in 2018 bereiken.

De centrale proceskamer is op 1 januari 2018 in gebruik. De pilot op de rwzi Heerenveen moet uitwijzen in hoeverre geavanceerde procesregelingen tot besparingen kunnen leiden en op welke rwzi's.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Realisatie analysers/sondes 7 rwzi's					

2.	Pilot geavanceerde procesregelingen	Implementatie geavanceerde procesregelingen bij rendabele rwzi's
3.	Realisatie centrale proceskamer Implementatie centrale proceskamer	Proefdraaien centrale proceskamer (jan-jun). Per 1-7-2018 centrale proceskamer definitief

Nieuwe probleemstoffen

Met bronmaatregelen kan voorkomen worden dat 'nieuwe' microverontreinigingen in het oppervlaktewater terechtkomen. Het gaat hierbij om verontreinigingen als medicijnresten, microplastics en antibiotica resistente bacteriën. Ook is meer inzicht in de effecten van deze stoffen in het oppervlaktewater nodig, om de ernst van de problematiek te kunnen duiden.

Dit willen we in 2018 bereiken.

Bij de actualisatie van het IZP in 2018 nemen we de landelijke ontwikkelingen op dit gebied mee en bepalen we onze aanpak.

Prestatie indicator

2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Uitvoering (onderzoeks) maatregelen ketenaanpak medicijnen				

4.3.3. Wat mag dat kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van het programma schoon water voor de begroting 2018 weergegeven en ter vergelijking is de 1e jaarschijf uit het MP 2018-2022 en de begroting 2017 opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen

	BEGROTING 2018	MP 2018-2022: JAAR 2018	BEGROTING 2017
Netto lasten	43,9	43,5	42,9

Investerings

Onderstaande tabel geeft de geplande netto investeringen voor 2018 van het programma schoon water weer met het begrote netto uitgavenverloop over de jaren. Via het verzamelbesluit investeringen 2018, dat als bijlage bij de begroting 2018 is bijgevoegd, wordt voorgesteld een deel van de kredieten vrij te geven. Tevens worden de projecten in dat verzamelbesluit toegelicht.

Netto bedragen x € 1 miljoen

INVESTERING	VERZAMEL BESLUIT	KREDIET	UITGAVENVERLOOP				
		2018	2018	2019	2020	2021	2022
Rwzi's en transportstelsel	A	4,3		1,0	1,0	2,3	
Zonnepanelen op de rwzi's	B	15,0	1,0	9,0	5,0		
Groot onderhoud en KAM	A	1,5	0,2	0,5	0,5	0,3	
Totaal		20,8	1,2	10,5	6,5	2,6	

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2018; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Het betreffen hier de kredieten en de uitgaven van de projecten die in 2018 worden opgestart. De kapitaallasten hiervan maken, samen met de kapitaallasten van de lopende projecten, onderdeel uit van de netto lasten zoals weergegeven in de tabel 'exploitatie'.

4.4. PROGRAMMA BESTUUR EN ORGANISATIE

De organisatie van Wetterskip Fryslân is volop in ontwikkeling. De maatschappelijke opgave centraal, voortdurend verbeteren, resultaatgericht en efficiënt werken zijn leidende principe bij ons dagelijks werk. Onze voorbeeldfunctie waar het gaat om inspelen op de klimaatverandering komt onder meer terug in doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, omgaan met het energievraagstuk en samenwerking met onze maatschappelijke partners. Daarnaast spelen we in op de steeds hogere eisen aan maatschappelijke verantwoording en dienstverlening door de wijze waarop we onze dienstverlening verbeteren, digitalisering daarbij inzetten en omgaan met burgerparticipatie. Een snel veranderende wereld vraagt ook om een groot aanpassingsvermogen. Dat vertaalt zich in maatregelen om de flexibiliteit en slagvaardigheid van onze organisatie verder te vergroten. Daarbij vinden we veilig en verantwoord werken belangrijk en willen we een uitdagende en motiverende werkomgeving bieden. Dit laatste is ook van belang om bij een krimpend aanbod op de arbeidsmarkt toch voldoende in de arbeidsbehoefte te kunnen voorzien.

4.4.1 Wat willen we bereiken?

Maatschappelijk doel:	Betrouwbare integrale uitvoering van taken tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten.
Hoofddoelen:	- Waterbeheer in interactie met de samenleving en burgerparticipatie. - Kostenbewuste, sobere en doelmatige organisatie. - Gematigde tarief ontwikkeling belastingen. - Voldoen aan landelijke normen en wetgeving op gebied van Dienstverlening, digitalisering en informatiebeveiliging. 40% eigen duurzame energieproductie in 2020, 8% reductie energie verbruik in 2020, klimaatneutraal in 2030, 100% circulair in 2050. - Goedkopere, betere en duurzame oplossingen realiseren door kansen te benutten voor innovatie en duurzaamheid. - Positief imago bij ingelanden, huidige en toekomstige werknemers.

4.4.2 Wat gaan we daarvoor doen?

4.4.2.1 Dienstverlening en participatie

Dienstverlening aan de burger

In 2018 werken we aan de hand van een visie op dienstverlening aan de invoering van de landelijke digitaliseringsopgave (Digikompas). Daarbij sluiten we aan op de landelijk afgesproken servicenormen, en veranderende vragen vanuit de samenleving. Ook onze online dienstverlening wordt in dit kader doorontwikkeld.

Omgevingswet

De invoering van de Omgevingswet heeft belangrijke gevolgen. Een groot aantal wetten, waaronder de Waterwet, wordt hierin gebundeld. Daarmee wordt een vereenvoudiging doorgevoerd voor burgers en bedrijven, en ingezet op een grotere betrokkenheid van de burger. In een meerjarig programma werken we aan de invoering van de Omgevingswet en bijbehorende digitalisering.

4.4.2.2 Crisisbeheersing

Informatiebeveiliging

Binnen crisisbeheersing verschuiven accenten in taken en verantwoordelijkheden. Naast de 'klassieke' calamiteiten in het watersysteem, neemt de dreiging toe van digitalisering gerelateerde incidenten en crises. Deze kunnen de bedrijfscontinuïteit raken. Voorbeelden hiervan zijn uitval van ICT, hack van systemen en diefstal van informatie. De organisatie heeft in 2017 de beheersing van de kwetsbaarheden in lijn met de Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen (BiWa) ingericht. In 2018 wordt de aandacht verlegd van het inrichten naar het optimaliseren en het borgen. In 2018 zal verder de crisisplanvorming op dit type bedreigingen worden uitgebreid met nieuwe maatgevende scenario's, procedures en maatregelen. Aangezien de mens een belangrijke schakel is bij het voorkomen van incidenten zijn er diverse bewustwordingsactiviteiten.

Calamiteiten en crisisbeheersing

Ter ondersteuning bij beheersing van klassieke calamiteiten werken we aan de implementatie van bijvoorbeeld 3Di, het preparatief en actueel kunnen modelleren van wateroverlast of overstromingsbeelden. Daarmee verstevigen we de positie van Wetterskip Fryslân als deskundig en gewaardeerd crisispartner.

4.4.2.3 Imago

Voor het kunnen realiseren van haar maatschappelijke opgaven is Wetterskip Fryslân afhankelijk van vele partners en stakeholders, die op één of andere manier de uitvoering van onze opgaven mogelijk maken. Een goed imago schept vertrouwen. Daarmee is het een randvoorwaarde om andere doelen effectief en efficiënt te kunnen realiseren. In haar corporate communicatiestrategie heeft het bestuur het gewenste imago vastgelegd:

Wetterskip Fryslân is een deskundige dienstverlener en partner, die in verbinding met samenleving, partners en stakeholders zorgt voor waterveiligheid en slim omgaat met beschikbare middelen en bronnen.

In onze externe profilering zetten we in op de merkwaarden deskundig, verbindend en slim. Om dit imago waar te maken, zetten we onder meer participatie in en richten we ons op het zichtbaar maken van de relevantie van ons werk. De Culturele Hoofdstad in 2018 biedt ons extra kansen om ons werk zichtbaar te maken.

Culturele Hoofdstad 2018

In 2018 is Leeuwarden/Fryslân culturele hoofdstad van Europa (LF2018).

Wetterskip Fryslân zal zich opstellen als partner van LF2018 en als goed gastheer richting bezoekers. We steunen projecten die bijdragen aan het vergroten van het waterbewustzijn en de bewustwording over klimaatverandering en de gevolgen voor het waterbeheer. LF2018 biedt kansen om, door middel van kunst en cultuur, dit verhaal te vertellen. Wetterskip Fryslân doet dit door aan te sluiten bij initiatieven van derden, zoals Water Connecting, Sense of Place, de waterbeleefroutes en de voorstelling De Stormruiter. Naast de genoemde initiatieven zijn er nog diverse grotere en kleine initiatieven waar wij als Wetterskip Fryslân als gastheer, partner of bevoegd gezag bij betrokken zijn.

4.4.2.4 Innovatie en kennis delen

Innovatie

Omdat innovatie een bijdrage levert aan kennisontwikkeling, en daarmee aan onze opgaven, participeren we in diverse landelijke STOWA-projecten. Daarnaast doen wij vele innovatieprojecten met (kennis)partners in de regio. In toenemende mate richt innovatie zich op het ontwikkelen van nieuwe technieken en producten waarmee een bijdrage kan worden geleverd aan een duurzame en circulaire samenleving. Zo werkt Wetterskip Fryslân in het project 'stresstest Fryslân' samen met andere waterbeheerders bij het uitvoeren van onderzoeken naar de effecten van klimaatverandering op de leefbaarheid van de stad en welke klimaatadaptieve mogelijkheden we in gezamenlijkheid kunnen treffen. Hierbij wordt nadrukkelijk de samenwerking met de agrarische sector gezocht. Binnen het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer worden innovatieve maatregelen onderzocht waarmee emissies naar het oppervlaktewater worden verminderd en de klimaatbestendigheid wordt verhoogd. Met betrekking tot grondstoffen en reststromen wordt binnen de sector naar kansen gezocht voor doorontwikkeling en opschaling van het terugwinnen van grondstoffen op rioolwaterzuiveringen (cellulose, bioplastic) en het verwaarden van biomassa (waterplanten, riet, vloedmerk). Hiervoor zijn door de Unie van Waterschappen koplopergroepen geformeerd. Wetterskip Fryslân neemt deel aan de koplopergroepen voor de terugwinning van cellulose en bioplastics.

Ondersteuning waterschap ARA-Sul Mozambique en gemeenten in Mozambique

Bij het programma Dutch Water Authorities Mozambique werken vijf Nederlandse waterschappen samen bij de ontwikkeling van de vijf Mozambikaanse waterschappen, waaronder ARA-Sul. Voor 2018 is een werkprogramma ontwikkeld waarbij Wetterskip Fryslân op verschillende onderwerpen een bijdrage levert. Voor het programma is cofinanciering van het NWB fonds en het Fonds Duurzaam Waterbeheer beschikbaar. Als vervolg op het in de afgelopen jaren uitgevoerde Friese sanitatieproject zullen we in contact blijven met de Mozambikaanse partnergemeenten in dat project om de duurzaamheid van de gedane investeringen te waarborgen. Daarvoor kunnen we in 2018 nog gebruik maken van resterende middelen uit het eerdere Friese project.

4.4.2.5 Duurzaamheid en energie

Duurzaamheid

Het huidige programma duurzaamheid wordt herzien en zal in lijn worden gebracht met de klimaatagenda. Het in 2017 opgestelde Actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen & Duurzaam GWW wordt uitgevoerd.

Het in 2017 vastgestelde Energiebeleid wordt vertaald naar uitvoeringsprogramma's. In 2018 worden er verschillende maatregelen voorbereid, waaronder het project Centrale slibverwerking en het plaatsen van zonnepanelen op rwzi's. Het Energie Efficiencyplan (EEP), opgesteld in het kader van de Meer Jaren Afspraken (MJA) 2017-2020, wordt uitgevoerd.

4.4.2.6 Ontwikkeling organisatie

Opgave centraal

In 2018 laten we de maatschappelijke opgave leidend zijn voor ons werken, over processen en clusters heen. Doel is de samenhang aan te brengen in de realisatie van maatschappelijke opgaven via beleid en planvorming naar beheer, mede door de introductie van een opgavetafel. De opgavetafel vertaalt de opgaven naar heldere opdrachten en zorgt voor verbinding tussen bestuur, beleid en uitvoering.

Ondersteunend hieraan werken we aan het versterken van het opdrachtgever en –nemerschap. Ook wordt het gedachtengoed van 'lean management' gebruikt om het voortdurend verbeteren te verankeren in de organisatie. Zaken soepel, vlot en vaardig laten verlopen moet een tweede natuur worden. Verbeteren en kostenbesparing gaan daarbij hand in hand. Naast bovengenoemde meer systeemgerichte interventies is ook het ontwikkelen van de cultuur nodig om volgende stappen te zetten. Elkaar aanspreken op wat wel en niet goed gaat moet gewoon zijn. Hier wordt aan gewerkt in een programma onder de naam H2O.

Visie op planning & control

In 2018 ontwikkelen we een visie op planning & control. Hierbij hebben we een verschuiving van de focus voor ogen van cijfers naar de inhoud van het waterschapswerk. En van schriftelijke verantwoording naar samenwerken op basis van het goede gesprek, waarbij het maatschappelijk effect van ons werk voorop staat. Toegesneden dashboards moeten in de toekomst het vertrekpunt gaan vormen voor dat gesprek.

4.4.2.7 Personeel en arbeidsmarkt

Personeelsbeleid

Bij de modernisering van het personeelsbeleid staat het vergroten van de flexibiliteit van de organisatie voorop. De komende jaren zullen veel medewerkers uitstromen, vooral vanwege pensionering. Daarnaast blijft de organisatie voortdurend in beweging waardoor taken mogelijk anders worden ingevuld of verdwijnen. Door instrumenten als strategisch personeelsplanning, vitaliteit, leren & ontwikkelen en mobiliteit wordt continu geïnvesteerd in duurzame inzetbaarheid van de medewerker op korte en lange termijn. Bij het aanstellen van nieuwe medewerkers zal de focus liggen op het aanstellen van jongeren.

De gemiddelde leeftijd van onze medewerkers ligt nu op 50 jaar. Om het personeelsbestand te verjongen wil Wetterskip Fryslân de komende jaren graag jongeren onder de 35 jaar aantrekken. Daarnaast willen we adequaat inspelen op de ontwikkelingen op arbeidsmarkt met name op de krapte die ontstaat van technisch personeel.

Om dit te realiseren wordt in 2018 invulling gegeven aan het generatiepact. De opzet hiervan is om de doelgroep van medewerkers (60 jaar en ouder) de mogelijkheid te bieden om korter te werken met behoud van pensioenopbouw en een gedeelte van het salaris. Hiermee wordt de interne doorstroom en de instroom van jongeren mogelijk gemaakt. Formatie die vrijkomt wordt ingevuld onder meer door een

traineeprogramma en werk-leer trajecten te starten. Daarnaast stromen de komende jaren op grond van de Wet Banenafpraak (Participatiewet) nieuwe medewerkers in die uit de doelgroep van de participatiewet komen. Voor 2018 gaat het aanvullend om twee medewerkers.

Educatiebeleid

Het educatiebeleid van Wetterskip Fryslân heeft tot doel proactief te werken aan een nieuwe generatie vakmensen. Het educatiebeleid is in 2017 vernieuwd en wordt in 2018 vertaald naar een uitvoeringsprogramma.

4.4.2.8 Bezuinigingen

Bestuurlijke maatregelen NFP

In 2016 en 2017 is zowel bestuurlijk als ambtelijk discussie gevoerd over kerntaken en bezuinigingen. Onder de aanduiding Nieuw Financieel Perspectief (NFP) is gezocht naar de juiste keuzes over taakuitvoering, kostenbeheersing en financieel beheer. Deze discussie is uiteindelijk in het MP 2018-2022 afgerond met een aantal keuzes voor de lange termijn. Onderdeel daarvan is het volgende pakket aan maatregelen om op kosten te besparen:

1. Aanpassen bestrijdingsorganisatie muskusratten
2. Overdracht eenvoudige duikers met enkelvoudig belang
3. Gedeeltelijke herijking beleid lokale kaden
4. Omzetten hoofd- naar schouwwatergangen en verandering aanpak beheer
5. Structureel inzetten onderuitputting verhogen van € 1 naar € 2 miljoen

De opbrengst van maatregel 5 is voor het begrotingsjaar 2018 ingerekend; de opbrengst voor de andere maatregelen is voor de jaren ná 2018 ingerekend. De maatregelen om te komen tot deze besparingen worden in 2018 voorbereid. Gezamenlijk leiden de maatregelen tot een structurele besparing van € 2,9 miljoen in 2022.

€ 5 miljoen bezuiniging op organisatie

Zoals in 2016 afgesproken voert de organisatie de komende jaren een bezuiniging door van € 5 miljoen aan efficiencymaatregelen. Om de besparingen te kunnen realiseren moeten er kosten worden gemaakt. De feitelijke netto besparing bedraagt daarom € 4 miljoen. De besparingen worden deels gevonden in maatregelen uit de programma's Organisatieontwikkeling en Wetterskip in Balans. Verdere automatisering en digitalisering speelt daarbij een belangrijke rol. Voor het aanvullende deel worden nieuwe bezuinigingsmaatregelen gezocht. In 2021 is de bezuiniging volledig gerealiseerd. Hiervan is in 2017 inmiddels € 1,1 miljoen gerealiseerd, voor 2018 is een doelstelling van € 2,1 miljoen opgenomen in de begroting.

Interactie en participatie

In 2018 werken we verder aan het structureel borgen van het participatief werken in de organisatie zodat nieuwe methodieken ook daadwerkelijk worden toegepast. Dit doen we door kennis met elkaar te delen (intervisie) over uitvoering in de praktijk en aanvullende opleiding en training waar nodig. Onze ambitie is dat ons waterschap vanzelfsprekend in dialoog gaat met de burgers en bedrijven in gebiedsprocessen en projecten die wij uitvoeren. Ook versterken we onze inzet op sociale media en gaan we via deze kanalen meer de interactie aan.

4.4.3 Wat mag dat kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van het programma bestuur en organisatie voor de begroting 2018 weergegeven en ter vergelijking is de 1e jaarschijf uit het MP 2018-2022 en de begroting 2017 opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen

	BEGROTING 2018	MP 2018-2022: JAAR 2018	BEGROTING 2017
Netto lasten	18,7	18,7	21,7

De netto lasten van het programma bestuur en organisatie bestaan met name uit de rentelasten (rente en bouwrente), de bijdrage aan het gemeenschappelijk belastingkantoor NBK, de bestuurskosten, bestuurlijk onvoorzien en de dotaties aan de voorzieningen. Daarnaast is het restant van de taakstelling efficiency en de stelpost structureel inzetten onderuitputting opgenomen onder het programma bestuur en organisatie.

Investerings

Onderstaande tabel geeft de geplande netto investeringen voor 2018 van het programma bestuur en organisatie weer met het begrote netto uitgavenverloop over de jaren. Via het verzamelbesluit investeringen 2018, dat als bijlage bij de begroting 2018 is bijgevoegd, wordt voorgesteld een deel van de kredieten vrij te geven. Tevens worden de projecten in dat verzamelbesluit toegelicht.

Netto bedragen x € 1 miljoen

INVESTERING	VERZAMEL BESLUIT	KREDIET	UITGAVENVERLOOP				
		2018	2018	2019	2020	2021	2022
Vorbereiding verkiezingen	A	0,3	0,3				
Vervanging hard- en software	A	1,5	1,0	0,5			
Laboratorium apparatuur	A	0,3	0,2	0,1			
Vervanging materieel, voertuigen en overig	A	0,9	0,9				
Totaal		3,0	2,4	0,6			

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2018; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Het betreffen hier de kredieten en de uitgaven van de projecten die in 2018 worden opgestart. De kapitaallasten hiervan maken, samen met de kapitaallasten van de lopende projecten, onderdeel uit van de netto lasten zoals weergegeven in de tabel 'exploitatie'.

FINANCIËN

In dit hoofdstuk wordt weergegeven welke financiële uitgangspunten zijn gehanteerd bij het opstellen van deze begroting. Deze uitgangspunten leiden samen met het uit te voeren beleid tot een ontwikkeling van de lasten, de tarieven en de reserves die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd.

5.1. FINANCIËEL ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

De ontwikkeling van de financiële parameters rente, cao en inflatie wordt hieronder weergegeven.

Er wordt gewerkt met zo goed mogelijke macro-economische voorspellingen op basis van gegevens van het Centraal Plan Bureau, de Europese Centrale Bank en de externe treasurer.

Inflatie

Voor de inflatieverwachtingen in de begroting is aangesloten bij de meest actuele raming van het Centraal Plan Bureau over de ontwikkeling van de Nederlandse economie, het Centraal Economisch Plan 2017 (CEP) die ook voor het MP 2018-2022 is gehanteerd. Voor 2018 is gerekend met een inflatieverwachting van 1,4%.

Personeelslasten

In de begroting 2018 is met de personele lasten aangesloten bij het totaal zoals gepresenteerd in het MP 2018-2022. Op moment van opstellen van de begroting vinden de onderhandelingen over de nieuwe cao nog plaats en zijn de uitkomsten nog niet bekend.

Wel zijn de sociale lasten geactualiseerd op basis van actuele verwachtingen, waarbij een stijging van de pensioenpremies en premie Zorgverzekeringswet en een verlaging

van de premies werknemersverzekeringen wordt verwacht. De definitieve premies worden eind dit jaar vastgesteld.

Het totaal aan sociale lasten laat een beperkte toename zien en zijn binnen het totaal aan personele lasten opgevangen.

Energie

De energie is tot en met 2018 volledig ingekocht. Bij het MP 2016-2020 bleek al dat door optimaal gebruik te maken van de lage energieprijzen de energie goedkoper ingekocht kon worden.

In verband met deze lagere inkooprijzen zijn de energie-budgetten bij het MP 2016-2020 vanaf 2016 voor de gemalen, kunstwerken en zuiveringstechnische werken reeds verlaagd.

Bij het MP 2019-2023 worden op basis van de nieuwe inzichten de budgetten voor 2019 en verder eventueel bijgesteld.

Rente

In de begroting 2018 is de renteontwikkeling overgenomen zoals deze in het MP 2018-2022 is gepresenteerd. De verwachting is dat de rente zich opwaarts zal bewegen. Voor de korte rente wordt in 2018 uitgegaan van 1,00%; voor de lange rente van 2,95%.

Rentepercentages

	2018	2019	2020	2021	2022
Korte rente	1,00%	1,50%	2,00%	2,30%	2,40%
Lange rente	2,95%	3,35%	3,75%	4,15%	4,55%

5.2. NETTO LASTEN

5.2.1. Netto lasten naar taak

Voor het bepalen van de belastingopbrengsten zijn de netto lasten verdeeld over de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de netto lasten naar taak weer voor de periode 2018-2022.

Netto lasten (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING	MP 18-22	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK			
	2018	2018	2017	2019	2020	2021	2022
Watersysteembeheer	89,3	89,4	87,0	90,3	93,0	95,4	96,8
Zuiveringsbeheer	47,8	47,7	48,8	48,0	48,4	51,1	51,5
Totaal	137,1	137,1	135,8	138,3	141,4	146,5	148,3

In 2018 komen de totale netto lasten uit op € 137,1 miljoen; gelijk aan de eerste jaarschijf van het MP 2018-2022. Het totaal aan netto lasten wijkt niet af maar er hebben wel enkele mutaties plaats gevonden:

- Een geactualiseerde investeringsplanning leidt ten opzichte van het MP 2018-2022 in 2018 tot € 0,3 miljoen lagere kapitaallasten.
- Uit de recent ontvangen begroting 2018 van het Noordelijk Belastingkantoor blijkt de bijdrage voor 2018 € 0,2 miljoen lager uit te vallen dan in het eerdere bedrijfsplan werd verwacht door met name de gunstige aanbesteding van de ICT applicaties.
- Op basis van de realisatie over 2017 zijn de geactiveerde uren neerwaarts bijgesteld en hebben een verhogend effect op de netto lasten van € 0,4 miljoen.
- Diverse overige afwijkingen zorgen voor € 0,1 miljoen hogere lasten.

5.2.2. Netto lasten per programma

Onderstaande tabel geeft de netto lasten naar programma weer.

Netto lasten (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING 2018	MP 2018-2022	BEGROTING 2017
Waterveiligheid	26,4	26,6	24,4
Voldoende water	48,0	48,3	46,8
Schoon water	43,9	43,5	42,9
Bestuur en organisatie	18,7	18,7	21,7
Totaal	137,1	137,1	135,8

5.3. NETTO BELASTINGOPBRENGSTEN

Belastingopbrengsten zijn de belangrijkste inkomsten van Wetterskip Fryslân. De belastingen worden bepaald voor de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Op basis van de benodigde belastingopbrengsten en de heffingseenheden worden de tarieven, via de kostentoedeling, voor de verschillende categorieën bepaald.

5.3.1. Heffingspercentages naar taak

Watersysteembeheer

De kosten voor de uitvoering van de taak watersysteembeheer worden gefinancierd uit de volgende twee heffingen:

1. Watersysteemheffing

Deze heffing heeft betrekking op de kosten van het watersysteembeheer, inclusief het beheer van de waterkeringen. De watersysteemheffing voor de diverse categorieën belastingbetalers wordt berekend op basis van de in 2013 vastgestelde kostentoedelingsverordening:

CATEGORIE	PERCENTAGE
Ingezetenen	28,0%
Gebouwd	48,5%
Ongebouwd	22,0%
Natuur	1,5%

2. Verontreinigingsheffing

De verontreinigingsheffing is gebaseerd op de kosten voor het reguleren (monitoring, vergunningverlening en handhaving) van directe lozingen op het oppervlaktewater (passief waterkwaliteitsbeheer). De hoogte van de verontreinigingsheffing is gebaseerd op de kosten van het passieve waterkwaliteitsbeheer, verdeeld over de woningen en bedrijven die direct op het oppervlaktewater lozen. De heffingsmaatstaf voor de verontreinigingsheffing is een tarief per vervuilingseenheid.

In onderstaande tabel is aangegeven welke belastingopbrengststijgingen voor de taak watersysteembeheer zijn gehanteerd.

Stijgingspercentages belastingopbrengst watersysteembeheer

	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK (INDICATIEF)			
	2018	2019	2020	2021	2022
Watersysteembeheer	2,1%	2,1%	2,1%	2,1%	2,1%

Deze stijgingspercentages stemmen overeen met de percentages zoals deze bij het MP 2018-2022 zijn gepresenteerd. In juli 2017 is ingestemd met het MP 2018-2022 en besloten om de begroting 2018 uit te werken met een stijgingspercentage van 2,1% voor 2018. De stijgingspercentages na 2018 zijn indicatief.

Zuiveringsbeheer

De opbrengst van de zuiveringsheffing gebruikt het waterschap om de zuivering van afvalwater te betalen. De kosten worden verdeeld over de gebruikers van een bedrijfsruimte of een woonruimte. De heffingsmaatstaf voor de zuiveringsheffing is een tarief per vervuilingseenheid (v.e.).

Stijgingspercentages tarief zuiveringsbeheer

	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK (INDICATIEF)			
	2018	2019	2020	2021	2022
Zuiveringsbeheer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Ten opzichte van het MP 2018-2022 is de verwachte ontwikkeling van de heffingseenheden, in dit geval de v.e.'s neerwaarts bijgesteld. Op basis van de meest recente (augustus 2017) meetgegevens over 2017 blijkt de vervuiling van de meetbedrijven lager uit te vallen. Door met name procesoptimalisatie maar ook een lager productievolume en technische oorzaken wordt er minder geloosd dan verwacht. Dit leidt in 2018 en de jaren erna tot een structurele afname van 9.000 v.e.'s ten

opzichte van het MP 2018-2022. Omdat voor het zuiveringsbeheer het vastgestelde tarief leidend is, leidt een afname in de vervuilingseenheden direct tot een afname in de belastingopbrengsten zuiveringsbeheer ten opzichte van het MP 2018-2022. Over de periode 2018-2022 vallen deze ongeveer € 2,6 miljoen lager uit.

Voor beide taken geldt dat de stijgingspercentages na 2018 bij het opstellen van het MP 2019-2023 worden herzien. Deze worden jaarlijks afzonderlijk door het algemeen bestuur bij de begrotingsbehandeling van het desbetreffende jaar definitief vastgesteld.

5.3.2. Belastingopbrengsten naar taak

Bovenstaande heffingspercentages voor de taak watersysteembeheer en tarieven voor de taak zuiveringsbeheer leiden samen met de verwachte kwijschelding en oninbaarheid tot onderstaande netto belastingopbrengsten.

Netto belastingopbrengsten (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING	MP 18-22	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK			
	2018	2018	2017	2019	2020	2021	2022
Watersysteembeheer	86,1	86,1	84,3	87,9	89,8	91,7	93,6
Zuiveringsbeheer	49,0	49,5	49,4	49,1	49,1	49,1	49,1
Totaal	135,1	135,6	133,7	137,0	138,9	140,8	142,7

Voor de begroting 2018 zijn de, bij het MP 2018-2022 vastgestelde belastingopbrengststijging voor de taak watersysteembeheer en de tariefstijging voor de taak zuiveringsbeheer gehanteerd.

De netto belastingopbrengst 2018 is € 0,5 miljoen lager dan gepresenteerd in het MP 2018-2022 vanwege de verwachte afname in vervuilingseenheden zuiveringsbeheer.

5.3.3. Belastingdruk

Bij het doorrekenen van de belastingdruk wordt gebruik gemaakt van aannames met betrekking tot de ontwikkeling van de heffingseenheden op basis van door Hefpunt aangeleverde gegevens.

Een aantal uitgangspunten wordt hieronder toegelicht:

- Met betrekking tot de eenheid 'WOZ-waarde' is de laatste jaren weer sprake van een waardestijging. De heffing voor 2018 wordt gebaseerd op de WOZ waarden per 1-1-2017 waarvan de waarderingkamer een prognose van de mutatie heeft gegeven. Op basis van deze gegevens en de prognose van de WOZ-waardeontwikkeling over 2017 wordt voor 2018 uitgegaan van een WOZ-waardestijging van +4,36% ten opzichte van de WOZ waarde die voor de begroting 2017 is gehanteerd.
- In de onderstaande tabel is rekening gehouden met de kostentoedelingspercentages die in 2013 door het algemeen bestuur voor de periode 2014-2019 zijn vastgesteld. In 2018 moet naar alle waarschijnlijkheid een kostentoedelingsonderzoek plaatsvinden, doordat de wettelijke verandering vanuit de Commissie Aanpassing Belastingstelsel langer gaat duren.
- Voor de watersysteemheffing is uitgegaan van een belastingopbrengststijging van **2,1%**; voor de zuiveringsheffing is uitgegaan van een tariefstijging van **0,0%**.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de belastingdruk 2018 weer ten opzichte van 2017.

Ontwikkeling belastingdruk

	HEFFING 2018 IN €	HEFFING 2017 IN €	TOENAME IN €	TOENAME IN %
Meerpersoons huishouden (eigen woning)	369,62	366,16	3,47	0,95%
Meerpersoons huishouden (huurwoning)	257,19	255,93	1,26	0,49%
Agrarisch bedrijf	4.676,82	4.590,40	86,42	1,88%
MKB-bedrijf (zonder woning)	747,16	741,48	5,68	0,77%
Natuur	91,60	90,00	1,60	1,78%
Wegbeheerder	120.872,14	118.549,51	2.322,63	1,96%
Meetbedrijf (> 1.000 VE)	292.141,77	292.021,31	120,46	0,04%

In bijlage 3 is opgenomen wat de betreffende tarieven voor de verschillende categorieën zijn.

5.3.4. Kwijtscheldingsbeleid

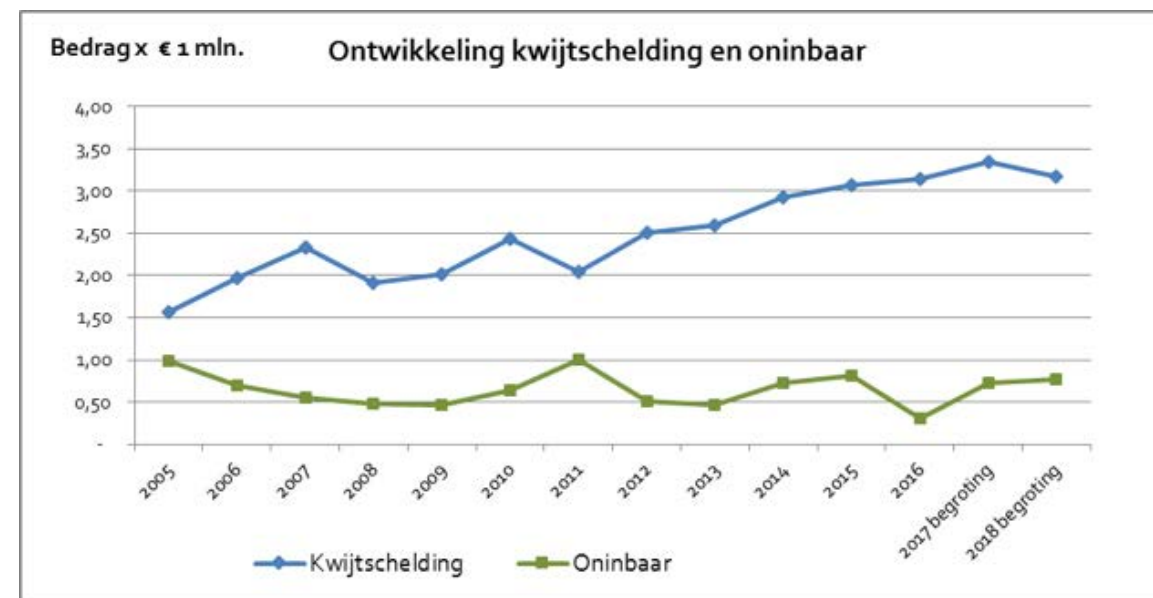
Met betrekking tot het kwijtscheldingsbeleid hanteert Wetterskip Fryslân de 100%-norm. Dit wil zeggen dat Wetterskip Fryslân ervan uit gaat dat een inkomen op bijstandsniveau geen ruimte biedt om naast de bestaanskosten de lokale lasten, waaronder de waterschapsbelastingen, te voldoen.

De kwijtscheldingsregeling (opgenomen in de heffingsverordening en omslagverordening) is alleen van toepassing op woonruimten en betreft de belastingaanslagen verontreinigingsheffing en zuiveringsheffing en de ingezetenenomslag van de watersysteemheffing.

Kwijtschelding wordt verleend, indien de middelen om een aanslag te betalen ontbreken en ook niet binnen afzienbare tijd kunnen worden verwacht. Om te beoordelen of er wordt voldaan aan bovengenoemde voorwaarden, vindt een individuele toetsing plaats.

Ook ondernemers kunnen voor hun privé-waterschapsbelastingaanslag in aanmerking komen voor kwijtschelding. Voor de ondernemer gelden dezelfde eisen als voor de particulier ten aanzien van betalingscapaciteit en vermogen.

In de onderstaande grafiek wordt weergegeven wat de ontwikkeling is van de post kwijtschelding en oninbaar over de jaren 2005 tot en met 2018. Op basis van de ervaringscijfers en de realisatie en prognose over 2016 en 2017 zijn de meerjarige cijfers voor kwijtschelding verlaagd ten opzichte van de begroting 2017 en sluiten aan bij het MP 2018-2022. De meerjarige cijfers voor de oninbaarheid zijn licht verhoogd op basis van de realisatie over 2016 en 2017.

5.4. JAARRESULTAAT

Bij de bepaling van het jaarresultaat wordt onderscheid gemaakt tussen het resultaat vóór onttrekking en na onttrekking uit de bestemmingsreserves. Het resultaat na onttrekking wordt met de algemene reserves verrekend.

Watersysteembeheer

Onderstaande tabel geeft het jaarresultaat voor de taak watersysteembeheer weer.

Jaarresultaat watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING	MP 18-22	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK			
	2018	2018	2017	2019	2020	2021	2022
Netto lasten	89,3	89,4	87,0	90,3	93,0	95,4	96,8
Netto belastingen	86,1	86,1	84,3	87,9	89,8	91,7	93,6
Jaarresultaat voor onttrekking	-3,2	-3,3	-2,7	-2,4	-3,3	-3,7	-3,2
Onttrekking bestemmingsreserves	0,3	0,3	2,7	0,3	0,3	0,3	0,3
Jaarresultaat na onttrekking	-2,9	-3,0	0,0	-2,1	-3,0	-3,4	-2,9

Voor 2018 is het jaarresultaat voor onttrekking € 3,2 miljoen negatief. Na onttrekking vanuit de bestemmingsreserves bedraagt het jaarresultaat € 2,9 miljoen negatief. Dit is een verschil van € 0,1 miljoen ten opzichte van het MP 2018-2022.

Zuiveringsbeheer

Onderstaande tabel geeft het jaarresultaat voor de taak zuiveringsbeheer weer.

Jaarresultaat zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING	MP 18-22	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK			
	2018	2018	2017	2019	2020	2021	2022
Netto lasten	47,8	47,7	48,8	48,0	48,4	51,1	51,5
Netto belastingen	49,0	49,5	49,5	49,1	49,1	49,1	49,1
Jaarresultaat voor onttrekking	1,2	1,8	0,7	1,0	0,7	-2,1	-2,4
Onttrekking bestemmingsreserves	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Jaarresultaat na onttrekking	1,2	1,8	0,7	1,0	0,7	-2,1	-2,4

Voor 2018 is het jaarresultaat voor en na onttrekking € 1,2 miljoen positief. Dit is € 0,6 miljoen lager dan voorzien in de eerste jaarschijf van het MP 2018-2022 en wordt met name veroorzaakt door de lagere belastingopbrengsten.

5.5. RESERVES EN VOORZIENINGEN

5.5.1. Weerstandvermogen

Het beleid ten aanzien van de reserves en voorzieningen is vastgelegd in de nota reserves en voorzieningen. Op grond van dit beleid staan er op de balans de volgende reserves:

1. Algemene reserves.
2. Reserves voor tariefegalisatie.
3. Overige bestemmingsreserves.

Algemene reserves

Algemene reserves dienen om onvoorziene fluctuaties op korte termijn op te kunnen vangen. Uit de toetsing van het risicoprofiel van Wetterskip Fryslân blijkt dat een weerstandsvermogen van € 5,0 miljoen voldoende is (zie tabel 'jaarlijkse schadelast' hieronder, zekerheidspercentage 99%).

De belangrijkste risico's die in het huidige profiel zijn meegenomen zijn:

Risico's (bedragen x € 1.000)

Risico	OMVANG	UPDATE 2011			KANS
		Minimale impact	Verwachte impact	Maximale impact	Een keer in aantal jaren
1 Peilbesluit voldoet niet aan wettelijke eisen		500	1.000	1.500	10
2 Overstroming tgv nalatigheid Wetterskip Fryslân		10.000	25.000	40.000	100
3 Extra transportkosten tgv uitval rwzi voor 2 maanden		1.000	2.000	3.000	10
4 Tegenvallende belastinginkomsten		500	1.000	1.500	5
5 Stijging van energiekosten		235	470	705	5
6 Rentederving voorfinanciering wordt niet vergoed		50	76	100	10
7 Onvoorziene meerwerkkosten in aanbesteding		250	500	750	10

In de volgende tabel is de totaal verwachte schade op basis van simulatie weergegeven. De uitkomsten van de verwachte schadeomvang zijn gegeven bij verschillende zekerheidsniveaus. Bij een zekerheidsniveau van 99% is de aan te houden reserve voor Wetterskip Fryslân € 5.025.861.

Dit houdt in dat als Wetterskip Fryslân dit bedrag op haar balans aanhoudt, zij in 99 van de 100 jaar voldoende reserves heeft om de schades op te vangen.

Jaarlijkse schadelast-weerstandvermogen update 2011 (bedragen x € 1)

RESULTATEN SIMULATIE		
Scenario	Zekerheids- percentage	Maximale impact
Negatief scenario eens in 5 jaar	80%	1.293.500
Negatief scenario eens in 10 jaar	90%	1.909.430
Negatief scenario eens in 20 jaar	95%	2.682.619
Negatief scenario eens in 50 jaar	98%	3.517.098
Negatief scenario eens in 100 jaar	99%	5.025.861
Negatief scenario eens in 200 jaar	99,5%	26.107.000

Voor het watersysteembeheer bedraagt het weerstandvermogen € 3,0 miljoen; voor de taak zuiveringsbeheer bedraagt het weerstandvermogen € 2,0 miljoen.

Het huidige risicoprofiel dateert uit 2011. Geconstateerd is dat in de afgelopen jaren de risico's niet significant gewijzigd zijn. Bij de behandeling van het MP 2018-2022 is met het algemeen bestuur afgesproken om vóór het MP 2019-2023 het risicoprofiel en het daarvan afgeleide weerstandvermogen te actualiseren.

Reserves voor tariefegalisatie

Indien de reserves boven de norm van het weerstandvermogen komen, wordt het meerdere toegevoegd aan de reserves voor tariefegalisatie. Egalisatiereserves zijn reserves die dienen om ongewenste schommelingen in de belastingtarieven op te vangen en dienen niet specifiek bestemd te worden.

In paragraaf 5.5.2. worden de algemene reserves toegelicht. De algemene reserves worden daarbij beschouwd als het saldo van de algemene reserves (de reserves tot de norm van € 5,0 miljoen) en de bestemmingsreserves voor tariefegalisatie (de reserves boven de norm van € 5,0 miljoen).

Bestemmingsreserves

Het algemeen bestuur kan bij de bestemming van het resultaat besluiten tot het vormen van en/of het doteren aan bestaande bestemmingsreserves. Voorwaarde voor het vormen van een bestemmingsreserve is dat er aan de besteding een doelstelling en een plan van aanpak ten grondslag liggen. Voor een toelichting op de afzonderlijke bestemmingsreserves wordt verwezen naar paragraaf 5.5.3.

5.5.2. Algemene reserve en reserve tariefegalisatie

In onderstaande tabellen wordt het verloop van de reserves (algemene reserve en reserves voor tariefegalisatie) weergegeven. Hierbij zijn de tarieven en belastingopbrengststijgingen gehanteerd zoals gemeld in paragraaf 5.3. De afwijking van het reserveverloop zoals gepresenteerd in het MP 2018-2022 wordt toegelicht.

Reserves watersysteembeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK			
	2018	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	24,3	21,4	19,3	16,3	12,9
Jaarresultaat	-2,9	-2,1	-3,0	-3,4	-2,9
Stand per 31 dec	21,4	19,3	16,3	12,9	10,0

De stand van de reserve watersysteembeheer eind 2022 bedraagt € 10,0 miljoen.

Bij het MP 2018-2022 was de verwachting dat de reserve eind 2022 uit zou komen op € 9,9 miljoen. Het verschil van € 0,1 miljoen wordt met name verklaard door:

- *Actualisatie investeringsplanning*: voor de begroting 2018 is de investeringsplanning geactualiseerd. In deze actualisatieslag zijn het uitgavenverloop en de verwachte afronding van projecten gewijzigd en leiden ten opzichte van het MP tot hogere afschrijvings- en rentelasten en een gewijzigde bouwrente over de periode 2018-2022 (cumulatief € 0,8 miljoen hogere lasten).

- *Noordelijk Belastingkantoor*: uit de recent ontvangen begroting 2018 van het Noordelijk Belastingkantoor blijkt de bijdrage over de periode 2018-2022 lager uit te vallen dan in het eerdere bedrijfsplan werd verwacht door met name de gunstige aanbesteding van de ICT applicaties (cumulatief € 0,5 miljoen lagere lasten).
- *Overige mutaties*: overige verschuivingen en mutaties zorgen voor een toename in de reserveontwikkeling ten opzichte van het MP 2018-2022 (cumulatief € 0,4 miljoen).

Reserves zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	BEGROTING	MEERJARIGE DOORKIJK			
	2018	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	6,9	8,1	9,1	9,8	7,7
Jaarresultaat	1,2	1,0	0,7	-2,1	-2,4
Stand per 31 dec	8,1	9,1	9,8	7,7	5,3

De stand van de reserve zuiveringsbeheer eind 2022 bedraagt € 5,3 miljoen.

Bij het MP 2018-2022 was de verwachting dat de reserve eind 2022 uit zou komen op € 10,3 miljoen.

Het verschil van € 5,0 miljoen wordt met name verklaard door:

- *Zuiveringsheffing*: ten opzichte van het MP 2018-2022 is de verwachte ontwikkeling van de heffingseenheden, in dit geval de v.e.'s neerwaarts bijgesteld. Op basis van meetgegevens over 2017 blijkt de vervuiling van een aantal meetbedrijven lager uit te vallen. Door met name procesoptimalisatie maar ook een lager productievolume en technische oorzaken wordt er minder geloosd dan verwacht. Dit leidt in 2018 en de jaren erna tot een structurele afname van 9.000 v.e.'s ten opzichte van het MP 2018-2022. Omdat het tarief is vastgesteld, leidt dit direct tot een afname in de belastingopbrengsten zuiveringsbeheer over de periode 2018-2022 (cumulatief € 2,6 miljoen lagere opbrengsten).
- *Actualisatie investeringsplanning*: voor de begroting 2018 is de investeringsplanning geactualiseerd. In deze actualisatieslag zijn het uitgavenverloop en de verwachte

afronding van projecten gewijzigd en leiden ten opzichte van het MP tot hogere afschrijvings- en rentelasten en een gewijzigde bouwrente over de periode 2018-2022 (cumulatief € 2,4 miljoen hogere lasten).

- *Noordelijk Belastingkantoor*: uit de recent ontvangen begroting 2018 van het Noordelijk Belastingkantoor blijkt de bijdrage over de periode 2018-2022 lager uit te vallen dan in het eerdere bedrijfsplan werd verwacht door met name de gunstige aanbesteding van de ICT applicaties (cumulatief € 0,2 miljoen lagere lasten).
- *Overige mutaties*: overige verschuivingen en mutaties zorgen voor een afname in de reserveontwikkeling ten opzichte van het MP 2018-2022 (cumulatief € 0,2 miljoen).

Bij het opstellen van het MP 2018-2022 heeft het dagelijks bestuur besloten het tarief voor het zuiveringsbeheer niet te laten stijgen of dalen waardoor eind 2022 de reserve zuiveringsbeheer € 10,3 miljoen bedroeg. Het dagelijks bestuur achtte het destijds niet verstandig, gezien de opgaven die de komende tijd nog op ons af komen, een tariefsverlaging toe te passen. Daarbij zal een tariefsverlaging tot een (groter) begrotingstekort leiden. Het dagelijks bestuur heeft daarbij aangegeven in 2018 te komen met een voorstel richting het algemeen bestuur tot verstandige inzet van deze reserves.

De reserve zuiveringsbeheer komt in deze begroting eind 2022 uit op € 5,3 miljoen. Daarmee is de verwachte hoogte van de reserve in 2022 € 5 miljoen gedaald. In 2018 zal het dagelijks bestuur bij behandeling van het MP 2019-2023 met het algemeen bestuur de verdere inzet van de reserves bespreken.

5.5.3. Bestemmingsreserves

Bij het vaststellen van de jaarrekening kan het bestuur bedragen vanuit het resultaat bestemmen voor een specifiek doel; de bestemmingsreserves. Deze afgezonderde bedragen kunnen alleen worden besteed aan het doel waarvoor ze zijn afgezonderd. Met ingang van 1 januari 2009 vinden de vrijval en toevoegingen alleen plaats na een besluit van het algemeen bestuur. Hieronder is een overzicht van de verwachte mutaties in 2018 opgenomen.

Mutatie bestemmingsreserves (bedragen x € 1 miljoen)

OMSCHRIJVING	STAND 1-1-2018	MUTATIE 2018	STAND 31-12-2018
1 Beheer en onderhoud Schiermonnikoog	0,09	-0,09	-
2 Renovatie sluizen Lauwersoog	2,08	-0,20	1,88
3 Ouderenbeleid	0,12	-	0,12
4 Hoogwaterbeschermingsprogramma	0,87	-	0,87
5 Overdracht Noorderpier Harlingen	0,71	-0,05	0,66
6 Overdracht / onderhoud vaarwegen	0,24	-	0,24
Totaal	4,11	-0,34	3,77

1. Beheer en onderhoud Schiermonnikoog

In 2008 heeft Wetterskip Fryslân het beheer en onderhoud van de primaire kering op Schiermonnikoog overgenomen van Rijkswaterstaat. In 2008 ontving het waterschap voor de overname en uitbreiding van taken een afkoopsom van € 925.000. Besloten is om dit bedrag in een periode van tien jaar vrij te laten vallen ten gunste van het resultaat. In 2018 valt een bedrag van € 92.500 vrij. Vanaf 2019 worden de kosten opgevangen binnen de reguliere begroting.

2. Renovatie sluizen Lauwersoog

De sluizen van Lauwersoog zijn eigendom van waterschap Noorderzijlvest. Volgens afspraak betalen zowel Noorderzijlvest als Wetterskip Fryslân het onderhoud aan deze sluizen. De bestemmingsreserve van in totaal € 2,5 miljoen wordt in de periode 2016-2020 ingezet voor de verdere renovatie van de sluizen. De bijdrage vanuit Wetterskip Fryslân in 2018 vanuit de bestemmingsreserve bedraagt € 0,2 miljoen.

3. Ouderenbeleid

Het kabinet heeft het langer doorwerken van oudere werknemers gestimuleerd onder meer door een premiekorting voor werknemers van 62 tot 65 jaar. De premiekorting was gereserveerd voor structurele maatregelen om de inzetbaarheid en vitaliteit van deze oudere werknemers te verhogen.

Het bedrag van de bestemmingsreserve zal worden ingezet voor medewerkers die gebruik willen maken van het Generatiepact. Medewerkers die overwegen om gebruik te maken van het generatiepact kunnen de financiële consequenties laten berekenen door een externe partij. De kosten hiervan worden gefinancierd uit de bestemmingsreserve.

4. Hoogwaterbeschermingsprogramma

Bij de jaarrekening 2013 is besloten om een bedrag van € 1,4 miljoen te bestemmen voor de dekking van de voorfinanciering van toekomstige projecten in het kader van het Hoogwaterbeschermings-programma. De komende jaren worden deze middelen ingezet ter dekking van de voorfinanciering van een aantal HWBP-projecten.

5. Overdracht Noorderpier Harlingen

Bij de overdracht van de Noorder- en Zuiderpier van de gemeente Harlingen (december 2014) naar Wetterskip Fryslân heeft het waterschap als afkoop voor het onderhoud voor de komende jaren een bijdrage van € 996.000 ontvangen. Bij de jaarrapportage 2014 is besloten dit bedrag te bestemmen om de toekomstige onderhoudswerkzaamheden aan de pier te kunnen dekken. In 2018 wordt € 0,05 miljoen onttrokken.

6. Onderhoud / overdracht vaarwegen

Per 1 mei 2014 heeft Wetterskip Fryslân een deel van de vaarwegtaak overgenomen. Van gemeenten die nog achterstallig onderhoud moesten uitvoeren zijn afkoopbedragen ontvangen. Bij de jaarrapportage 2014 is besloten om deze afkoopbedragen te bestemmen en daarmee het achterstallig onderhoud, dat de komende jaren door Wetterskip Fryslân wordt uitgevoerd, te financieren. Er zijn nog geen afspraken met gemeenten en overige partijen gemaakt. Op dit moment is Wetterskip Fryslân in overleg met de gemeenten. Nadat de definitieve invulling heeft plaatsgevonden, kan een reële inschatting gemaakt worden van de inzet van de bestemmingsreserve.

5.5.4. Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor het afdekken van (toekomstige) verplichtingen en verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs valt in te schatten. In 2018 zijn vijf arbeidsgerelateerde voorzieningen opgenomen in de begroting. Hieronder staat een overzicht met de stand aan het begin van het jaar 2018 en de verwachte mutaties in 2018.

Voorzieningen (bedragen x € 1.000)

OMSCHRIJVING	STAND 1-1-2018	TOEVOEGING	ONTTREKKING	STAND 31-12-2018
1 Pensioenvoorziening voormalig bestuur	5.300	225	260	5.265
2 Wachtgeld voormalig bestuur	751		64	687
3 Voormalig personeel	138		71	67
4 Jubilea gratificatie	741	80	84	737
5 Persoonsgebonden opleidingsbudget	297		75	222
Totaal	7.227	305	554	6.977

1. Pensioenvoorziening voormalig bestuur

De pensioenen van (oud-)bestuursleden zijn in eigen beheer van het waterschap. De kosten van de uit te betalen pensioenen komen ten laste van het waterschap. Voor deze verplichtingen is een voorziening gevormd. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op de actuariële berekening waarmee de pensioenen zijn berekend. De voorziening is getroffen voor de (oud-)bestuursleden en hun nabestaanden die recht op pensioen hebben en de oud-bestuursleden die op dit moment nog niet de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt.

2. Wachtgeld voormalig bestuur

Bij de verkiezingen begin 2015 is een aantal bestuursleden niet herkozen. De leden van het dagelijks bestuur die niet terugkeren in het dagelijks bestuur hebben recht op wachtgeld. Er is een inschatting gemaakt van het bedrag wat in de komende jaren moet worden uitgekeerd. Voor 2018 is een onttrekking aan de voorziening van € 0,06 miljoen begroot.

3. Voormalig personeel

Wetterskip Fryslân is eigen risicodragers voor werkloosheid. Er wordt daarom geen WW-premie afgedragen. Indien zich personele kwesties voordoen wordt daarvoor een voorziening getroffen. De afronding van enkele personele kwesties vanwege onder andere arbeidsongeschiktheid heeft geleid tot een uitstroom van een aantal medewerkers. De ontstane aanspraken zijn in een voorziening tot uitdrukking gebracht. In 2018 wordt een bedrag van afgerond € 0,1 miljoen onttrokken aan de voorziening.

4. Jubilea gratificatie

Deze voorziening is gevormd voor alle, uit hoofde van de geldende arbeidsvoorwaarden opgebouwde rechten van werknemers en bestuursleden op jubilea-uitkeringen. De voorziening is bepaald voor de huidige werknemers, waarbij rekening is gehouden met de kans op vertrek.

5. Persoonsgebonden opleidingsbudget

Met ingang van 1 januari 2016 heeft iedere ambtenaar een persoonsgebonden basis budget voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. Het budget bedraagt € 5.000 per 5 jaar. Omdat onzeker is wanneer de besteding van dit budget in de loop van de jaren zal plaatsvinden is in 2016 een voorziening gevormd ter grootte van € 372.000. Geschat wordt dat in 2018 een bedrag ter grootte van afgerond € 0,1 miljoen zal worden onttrokken aan de voorziening voor kosten die zijn gemaakt voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit.

5.6. KOSTENTOEREKENING

Het doel van de kostentoerekening is de kosten via (hulp)kostenplaatsen toe te rekenen aan de diverse werkplanproducten. De werkplanproducten worden aan de twee taken (kostendragers) watersysteembeheer en zuiveringsbeheer van het waterschap toegerekend. De kosten op de taken vormen de basis voor de op te leggen waterschapsbelastingen.

Voor de verdeling van de kosten van de diverse (hulp)kostenplaatsen worden verschillende verdeelsleutels gehanteerd. Per (hulp)kostenplaats is een verdeelsleutel toegepast die het beste past bij het karakter van de betreffende kostenplaats. Deze methodiek sluit aan bij de BBP-systematiek zoals die door de waterschappen in het algemeen wordt gebruikt. Hierna wordt de verdeelsleutel per (hulp)kostenplaatsen aangegeven.

HULPKOSTENPLAATS	VERDEELSLEUTEL
Rente	Procentueel
Werkplaatsen	Procentueel
Kantoren	Fte binnenpersoneel
Poolauto's	Procentueel
Catering	Procentueel
ICT	Fte binnenpersoneel
Facilitaire zaken	Fte binnenpersoneel
Laboratorium	Procentueel

Ondersteunende organisatieonderdelen

De kosten van de ondersteunende activiteiten als concerncontrol, communicatie, HRM, financiën en juridische zaken worden aan de primaire clusters toegerekend. Van een aantal organisatieonderdelen wordt een groot gedeelte van de kosten rechtstreeks toegerekend aan een werkplanproduct (bijvoorbeeld bestuursondersteuning).

Primaire clusters

De toerekening van de primaire clusters vindt plaats op basis van de bestede uren. Door de registratie en administratieve verwerking van de bestede uren worden de kosten toegerekend aan de werkplanproducten en investeringsprojecten.

Werkplanproducten

De meeste werkplanproducten hebben een duidelijke relatie met de kostendragers (taken) van het waterschap. Deze werkplanproducten worden voor 100% toegerekend aan de kostendrager waarmee ze een duidelijke relatie hebben. De werkplanproducten die geen eenduidige relatie hebben met een kostendrager worden op basis van, door het algemeen bestuur vastgestelde verdeelsleutels toegerekend aan de kostendragers (taken).

5.7. FINANCIERING

5.7.1. Treasury

Wetterskip Fryslân heeft een groot deel van haar bezit gefinancierd met vreemd vermogen. Financiering is aangetrokken door middel van leningen bij banken en één lening bij de provincie Limburg. Op basis van de begroting heeft Wetterskip Fryslân te maken met een structurele financieringsbehoefte. Dit wordt veroorzaakt door voorgenomen investeringsplannen en aflossingsverplichtingen op de lopende leningen. Bij treasury draait het om het aantrekken van voldoende middelen om aan alle verplichtingen te voldoen. Hierbij moet worden voorkomen dat er overschotten ontstaan. Verder moet dit tegen zo laag mogelijke kosten (rente) gebeuren en moeten de risico's binnen de afgesproken normen (onder andere Wet FIDO en treasurywet) blijven.

De treasurycommissie komt minimaal vier keer per jaar samen. Besluiten die passen binnen het treasurywet en het treasuryjaarplan worden vastgelegd door middel van schriftelijke transactievoorstellen. Hiermee is 'het beheer van middelen' adequaat ingericht.

Volgens het treasurywet van Wetterskip Fryslân wordt jaarlijks, als onderdeel van de begrotingscyclus, een treasuryjaarplan opgesteld. Dit jaarplan plaatst het treasurybeleid in een meerjarig perspectief en beschrijft de treasurydoelstellingen voor het begrotingsjaar. Het treasurywet en het treasuryjaarplan staan op de agenda van de auditcommissie.

5.7.2. Rentemanagement

Kasgeldlimiet

Met de kasgeldlimiet wordt een grens gesteld aan de omvang van financieringen met een rentetypische korte looptijd van één jaar. Achterliggende gedachte hierbij is het vermijden van te hoge renterisico's. Bij de berekening van de kasgeldlimiet

wordt uitgegaan van de bruto lastenkant van de begroting. Voor de waterschappen is de norm vastgesteld op 23%. Voor 2018 bedraagt de kasgeldlimiet voor Wetterskip Fryslân € 35,6 miljoen (23% van € 154,6 miljoen).

De liquiditeitsbegroting voor 2018 laat het verloop van de geraamde kortlopende vorderingen en/of schulden zien, uitgaande van een schuld aan het begin van het begrotingsjaar van € 38,6 miljoen.

Kortlopende vordering/schuld kasgeldlimiet (bedragen x € 1 miljoen)

ULTIMO KWARTAAL	GEMIDDELDE KORTLOPENDE SCHULD (A)	KASGELD LIMIET (B)	ADDITIONEEL TE FINANCIËREN (A-B)
I	-40,6	35,6	5,0
II	-38,4	35,6	2,8
III	-26,4	35,6	-9,2
IV	-38,9	35,6	3,3

Renterisiconorm

Volgens de Wet FIDO mag in elk kalenderjaar het renterisico niet meer bedragen dan 30% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningenportefeuille.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het renterisico over de jaren 2018 tot en met 2022.

Renterisiconorm (bedragen x € 1 miljoen)

	2018	2019	2020	2021	2022
1. Begrotingstotaal	154,6	159,0	162,7	168,6	170,6
2. Vastgesteld percentage	30%	30%	30%	30%	30%
3. Renterisiconorm (30% van 1)	46,4	47,7	48,8	50,6	51,2
4. Renterisico op de vaste schuld	25,1	35,5	25,5	5,5	5,9
Ruimte (3-4)	21,3	12,2	23,3	45,1	45,3

Rentepercentages

Voor het doorrekenen van de begroting 2018 gaat Wetterskip Fryslân uit van een oplopende korte en lange rente volgens de uitgangspunten van het MP 2018-2022.

Rentepercentages

	2018	2019	2020	2021	2022
Korte rente	1,00%	1,50%	2,00%	2,30%	2,40%
Lange rente	2,95%	3,35%	3,75%	4,15%	4,55%

In de onderstaande tabel worden de begrote rentelasten en -opbrengsten weergegeven.

Rentelasten (bedragen x € 1 miljoen)

	2018	2017
Rente leningen lang	12,4	12,8
Rente leningen kort	0,4	0,3
Totaal	12,8	13,1

5.7.3. Voorzien in financieringsbehoefte

Kasstroomoverzicht (bedragen x € 1 miljoen)

Totaal opbrengsten	152,6
Storting reeds afgesloten leningen	14,5
Cash in flow	167,1
Totaal kosten	-154,6
Afschrijvingen	36,0
Overlopende rentelasten	0,0
Dotatie aan voorzieningen en 'onvoorzien'	0,0
Cash flow investeringen	-54,9
Aflossingen bestaande leningen	-5,1
Cash out flow	178,6
<i>Raming liquiditeitspositie</i>	
Liquiditeit 1 januari 2018	-38,6
Cash in flow	167,1
Cash out flow	-178,6
Liquiditeiten 31 december 2018	-50,1
De financiering vindt als volgt plaats:	
Rekening courant (kasgeld-limiet)	-35,6
Nieuwe langlopende leningen (> 1 jaar)	-14,5
Totale financiering	-50,1

Uit bovenstaande overzicht blijkt dat Wetterskip Fryslân in 2018 een liquiditeitstekort heeft van € 50,1 miljoen. Hiervan zal € 35,6 miljoen via kortlopende leningen worden gefinancierd en € 14,5 miljoen via langlopende leningen.

5.7.4. Rentemarkt

Korte rente

Kortlopende rentetarieven worden bepaald door de ontwikkelingen op de geldmarkt en dus door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). De geldmarktrente is al lange tijd stabiel laag. Een fundamentele stijging van de korte rente wordt momenteel niet voorzien. Daarom zijn de aannames, die bij het opstellen bij het MP 2018-2022 zijn gedaan, aangehouden. Voor het begrotingsjaar 2018 wordt uitgegaan van een korte rente van 1,0% die geleidelijk oploopt naar 2,4% in 2022.

Lange rente

De kapitaalmarktrente is afhankelijk van de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt. Hier spelen dus de verwachtingen over de economie, de inflatie en politieke ontwikkelingen een belangrijke rol. Het beleid van Wetterskip Fryslân is om, evenals in voorgaande jaren, optimaal te profiteren van de lage korterestand. De lange rente wordt tussen een zekere bandbreedte nauwlettend in de gaten gehouden en in de treasurycommissie besproken. Zodra bij een rentestijging de bandbreedte wordt doorbroken wordt meteen actie ondernomen om (een deel van) de kasgeldleningen om te zetten in een lange lening. Voor het begrotingsjaar wordt, conform het MP 2018-2022, van een percentage voor de lange rente van 2,95% uitgegaan, dat oploopt naar 4,55% in 2022.

5.7.5. EMU-saldo, renterisiconorm en schuldpositie

Op 3 maart 2015 heeft het algemeen bestuur besloten om zowel de EMU-referentiewaarde als de renterisiconorm als uitgangspunt te nemen bij het beoordelen van de investeringsplanning en de schuldenpositie en hiermee bij de begroting en het meerjarenperspectief rekening te houden. Deze paragraaf beschrijft de ontwikkeling van het EMU saldo. In paragraaf 5.7.2 is de renterisiconorm toegelicht. Ook wordt de ontwikkeling van de schuldenpositie weergegeven.

EMU-referentiewaarde

Het doel van de Wet HOF is er voor te zorgen dat Nederland voldoet aan de binnen Europa afgesproken norm van maximaal 3% tekort op de begroting. De 3%-norm is daarbij doorvertaald naar een aandeel voor de decentrale overheden. Het Rijk hanteert een zogenaamde 'macronorm' voor de drie decentrale overheden gezamenlijk. Voor het kabinet is er geen aanleiding om in te zoomen op sectoren (en dus ook niet op individuele overheden) zolang de norm voor de decentrale overheden als geheel niet wordt overschreden. De individuele EMU-referentiewaarden zijn vooral bedoeld als richtsnoer voor het toegestane tekort op het niveau van individuele overheden.

Voor 2018 heeft het Ministerie van Financiën de EMU-ruimte op 0,3% van het BBP vastgesteld. De UvW heeft destijds samen met IPO en VNG aangegeven dat ze niet met een onderverdeling van deze ruimte zullen komen. Dat betekent dat er officieel geen eigen aandeel (ruimte) van de waterschappen is en dat er ook geen individuele referentiewaarden voor de waterschappen zullen komen. Tevens is aangegeven dat de sanctiemogelijkheden uit de Wet houdbare overheidsfinanciën (wet Hof) niet zullen worden toegepast. Begin november 2017 heeft de Unie van Waterschappen een brief verzonden met een bijlage met daarin indicatieve referentiewaarden per waterschap voor 2018. In de tabel hierna is rekening gehouden met deze indicatieve waarde.

EMU-saldo

Onderstaande tabel geeft het EMU-saldo voor 2018 weer.

EMU-exploitatiesaldo (bedragen x € 1 miljoen)

Bruto exploitatiesaldo	-2,0
Investeringsuitgaven	-54,9
Afschrijvingslasten	36,0
Toevoegingen aan voorzieningen en onvoorzien tlv exploitatie	0,5
Betalingen rechtstreeks uit de voorzieningen	-0,5
EMU saldo	-20,9
EMU-norm (referentiewaarde)	-23,3
Onderschrijding EMU referentiewaarde	2,4

Het EMU saldo komt volgens de begroting onder de referentiewaarde uit.

Schuldenpositie

Gezien de investeringen voor de komende jaren gaan de kapitaallasten (rente- en afschrijvingslasten) een groter onderdeel uitmaken van de exploitatiebegroting en zal de leningportefeuille toenemen.

In de navolgende grafiek is een indicatie opgenomen van de ontwikkeling van de langlopende schuld.

Bovenstaande grafiek laat de ontwikkeling van de langlopende schuldenpositie zien.

De schuldpositie ligt op een iets hoger niveau dan het MP 2018-2022 omdat het exploitatieresultaat de komende jaren lager uitvalt dan bij het MP werd verwacht (zie toelichting ontwikkeling reserves paragraaf 5.5.2). In 2028 komt de schuldpositie uit op een maximum van € 548 miljoen.

5.8. RISICOPARAGRAAF

Wetterskip Fryslân heeft bij het uitvoeren van haar activiteiten te maken met risico's en onzekerheden. Om de continuïteit en de kwaliteit van de werkzaamheden en de financiële positie van het waterschap te borgen voert Wetterskip Fryslân een actief risicomanagement. Dat is erop gericht tijdig de belangrijkste risico's te identificeren en maatregelen te treffen om deze te beheersen. Risico's worden afgedekt door procedures, verzekeringen of voorzieningen. Risico's die niet afgedekt worden uit deze zaken worden afgedekt vanuit de algemene reserve. Naast de voor de bepaling van de weerstandscapaciteit geïdentificeerde risico's zijn er nog incidentele risico's die in deze paragraaf worden beschreven.

Structureel inzetten onderuitputting

De afgelopen jaren is de begroting niet volledig uitgeput. Een groot deel van het jaarresultaat wordt veroorzaakt door incidentele oorzaken die vooraf niet kunnen worden voorzien. We gaan 'risicovoller' begroten waardoor € 2 miljoen kan worden ingezet voor lastenverlaging. Dit betekent een hoger risicoprofiel en een grotere kans dat budgetten worden overschreden. Het bestuur zal hiervan tijdig via de reguliere P&C-cyclus in kennis worden gesteld.

Aanslagen Rijkswateren

Door de Vereniging Natuurmonumenten is bij de bestuursrechter een beroepschrift ingediend tegen de aan hen opgelegde belastingaanslag Watersysteemheffing voor de categorie natuur voor het jaar 2014. Het betreft de eigendommen in de Waddenzee. Naast Natuurmonumenten heeft ook Staatsbosbeheer bezwaar aangetekend tegen de aanslag Rijkswateren. Medio april 2016 heeft een meervoudige kamer het beroepschrift behandeld. In deze zitting is ook het verweerschrift van ons ingebracht. Op 20 december 2016 heeft de rechtbank ons in het gelijk gesteld. Natuurmonumenten heeft aangegeven de procedure tot en met de Hoge Raad door te zullen voeren. Dit vindt plaats door middel van een zogenaamde sprongcassatie. Op 24 mei 2017 vond de behandeling van het cassatieverzoek van Natuurmonumenten bij de Hoge Raad plaats. De uitspraak van de Hoge Raad wordt in het voorjaar van 2018 verwacht. De omvang van het risico ligt tussen € 0,15 miljoen en € 1,0 miljoen.

Tariefdifferentiatie wegen

Het Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococencus-Tricijn heeft blijkens een uitspraak van de rechtbank Overijssel ten onrechte belasting geheven over de onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan het verkeer over de weg. De rechtbank is van mening dat de genoemde onverharde weggedeelten niet vallen onder de reikwijdte van het begrip 'verharde openbare weg' van artikel 122, derde lid onder b van de Waterschapswet.

Ook Wetterskip Fryslân maakt zoals alle andere waterschappen gebruik van deze volgens de rechtbank te ruime uitleg van het begrip 'verharde openbare weg'. Inmiddels is er door genoemd belastingkantoor hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank. Mocht de uitspraak in hoger beroep stand houden dan betekent dat het areaal wegen zal afnemen en zal leiden tot een lagere opbrengst van ongeveer € 0,2 miljoen.

Bezwaar indeling in waterklasse 8 door zorginstellingen

Momenteel heeft Hefpunt een aantal bezwaarschriften in behandeling van diverse zorginstellingen tegen de ingedeelde waterklasse (tabelbedrijven). De zorginstellingen zijn van mening dat de indeling in waterklasse 7 moet plaatsvinden in plaats van in waterklasse 8. De bezwaarschriften zijn aangehouden totdat er uitspraak wordt gedaan in een gerechtelijke (beroeps)procedure bij een belastingkantoor. Afhankelijk van deze uitspraak is het denkbaar dat een aantal van de zorginstellingen in de toekomst, met terugwerkende kracht, ingedeeld gaat worden in waterklasse 7. Dit zal dan consequenties hebben voor de opbrengst zuiveringsheffing. De omvang hiervan is nu nog niet aan te geven.

Vennootschapsbelasting (vpb)

Voor de invoering van de verruimde vennootschapsbelastingplicht (vpb) is de Unie van Waterschappen namens alle waterschappen in overleg met de Belastingdienst. Het doel is om het implementatietraject van de vpb-plicht zo goed en eenvoudig mogelijk te laten verlopen en daarbij zo veel mogelijk de administratieve gevolgen te beperken. Met de Belastingdienst hebben we als Wetterskip Fryslân afgesproken dat we een formeel verzoek tot standpuntbepaling voorleggen om zo zekerheid te verkrijgen

over de vpb-positie per 1 januari 2016. In januari 2017 is dit verzoek voorgelegd aan de Belastingdienst. Tot nu toe is daarop geen reactie ontvangen. Afhankelijk van de reactie wordt bepaald of er sprake is van een vpb-plicht voor Wetterskip Fryslân.

Energiebelasting

De heffingsgrondslag (clustering van gemalen) voor energiebelasting staat ter discussie. De Belastingdienst inventariseert momenteel de clustering bij de waterschappen en komt aan het eind van het jaar (waarschijnlijk) met een beleidsregel over de indeling in clusters. Een cluster van aansluitingen doorloopt slechts eenmaal de hogere tariefschijven voor energiebelasting. Het risico bestaat dat de belastingdienst een voor Wetterskip Fryslân minder gunstige clustering oplegt. Wetterskip Fryslân moet daarom rekening houden met een hogere afdracht aan energiebelasting. Deze kan oplopen tot € 0,5 miljoen per jaar.

Dividend NWB

Vanaf 2011 is de reguliere dividenduitkering van de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) van € 2,3 miljoen per jaar gestopt. Tot en met het begrotingsjaar 2017 wordt dit nog gecompenseerd door een vrijval uit de bestemmingsreserve dividend; met ingang van 2018 is deze bestemmingsreserve uitgeput. De Nederlandse Waterschapsbank heeft het voornemen met ingang van 2019 opnieuw een jaarlijks dividend uit te keren. Vooruitlopend op het definitieve besluit is een opbrengst van € 2,3 miljoen vanaf 2019 ingerekend.

Persleidingen

Wetterskip Fryslân beheert 814 km persleidingen en 278 rioolgemalen in het afvalwater-transportstelsel. De afschrijvingslasten vormen samen met de instandhoudingskosten voor het transportstelsel het grootste deel van het jaarlijks budget. In de begroting zijn geen vervangingsinvesteringen meer opgenomen. Extra kosten voor calamiteiten worden opgevangen binnen het weerstandsvermogen. De persleidingen zijn nu gemiddeld tussen de 50 en 60 jaar oud.

Het onderzoek naar de persleidingen loopt de komende tijd nog door. Doel is om te werken aan een goed onderbouwd investeringsprogramma voor de middellange en

lange termijn. In een volgend meerjarenperspectief wordt het algemeen bestuur voorgesteld om op basis van de uitkomsten van het onderzoek een aanvullend investeringsbudget voor vervangingsinvesteringen en een exploitatiebudget voor sloop en/of opruimen van asbestcementleidingen op te nemen.

Wormengraasproject

We zijn gedagvaard bij de rechtbank in een civiele procedure. Omdat we de overeenkomst over een experimentele wormenreactor op het terrein van de rioolwaterzuivering in Wolvega hebben beëindigd, stelt de toenmalige contractspartij schade te hebben geleden. De rechtbank heeft op 6 april 2016 uitspraak gedaan in deze zaak en alle vorderingen tegen het waterschap zijn afgewezen. De tegenpartij heeft hoger beroep bij het gerechtshof ingesteld tegen het vonnis van de rechtbank. De te volgen procedure is voornamelijk schriftelijk. Wij hebben via een memorie van antwoord gereageerd op de memorie van grieven van de eiser. Het Hof heeft bepaald dat in het voorjaar van 2018 een zogeheten meervoudige comparitie na memorie van antwoord zal worden gehouden. Tijdens een dergelijke comparitie kunnen beide partijen hun standpunten nader toelichten en eventuele vragen van de raadsheren beantwoorden en zal worden nagegaan of het treffen van een minnelijke regeling mogelijk is.

Grondvervuiling recreatiepark

We voeren samen met de gemeente Menameradiel en de provincie Fryslân een groot handhavingstraject uit naar aanleiding van geconstateerde overtredingen door een verwerker van grond. Het bedrijf heeft vervuilde grond gebruikt in een grondwal, ontgrondingen en dempingen nabij een recreatiepark. Daarnaast geldt voor het waterschap dat het bedrijf de al uitgevoerde dempingen onvoldoende heeft gecompenseerd. Ook heeft het bedrijf niet de benodigde maatregelen genomen om de zoute kwel tegen te gaan vanuit een uitgegraven waterpartij. Onze inzet is om de overtredingen door de veroorzaker of op kosten van de veroorzaker te laten herstellen. Mocht dit niet haalbaar zijn, dan vloeien hier mogelijk kosten voor Wetterskip Fryslân uit voort.

Ontwikkeling v.e.'s

Bij de bepaling van de belastingopbrengsten en de tarieven voor zuiveringsbeheer wordt uitgegaan van de v.e.-ontwikkeling. Het aandeel van de zuivelindustrie in het totaal aan v.e.'s is substantieel. De ontwikkeling van de v.e.'s is afhankelijk van diverse factoren zoals de (optimalisatie van de) productie, het voorzuiveren door de industrie zelf of gebruik (gaan) maken van anti-afhaaksubsidies.

Met de industrie worden periodiek gesprekken gevoerd waarbij de ontwikkelingen in de lozingen aan de orde komen. Daar wordt in begroting en MP op geanticipeerd, maar veranderende keuzes hebben direct invloed op de v.e. ontwikkeling en de daaraan gekoppelde belastingopbrengsten.

KRW-opgaven

In de KRW beslisnota 2015 is een maatregelenpakket voor de periode 2016-2021 geformuleerd. Voor dit maatregelenpakket geldt een resultaatsverplichting. Bij het niet halen van deze resultaatsverplichting kan de Europese Unie een boete opleggen. Voor de uitvoering van de KRW inrichtingsmaatregelen hebben we in veel gevallen grond nodig. Vaak gaat dit om stroken grond ten behoeve van de ecologische inrichting van watergangen. In de praktijk blijkt dat grondeigenaren moeilijk te bewegen zijn om grond af te staan voor KRW doelen. Dit leidt tot moeizame processen waar soms in het uiterste geval de gedoogplicht wordt ingezet. Het risico bestaat dat het maatregelenpakket voor de periode 2016-2021 niet volledig in deze planperiode gerealiseerd kan worden zonder toenemende inzet van de gedoogplicht.

Veenweidevisie

De Veenweidevisie geeft de doelen en maatregelen voor het veenweidegebied op hoofdlijnen aan. De uitvoering van dit programma is een proces waarbij meerdere actoren een belangrijke rol spelen. De belangen van de verschillende actoren zijn soms heel verschillend waardoor er weerstand en de nodige discussie kan ontstaan. Het verloop van het proces bepaalt mede het tempo van de uitvoering en daarmee van de inzet van middelen (geld en capaciteit). De kans bestaat dat er bij de uitvoering meer maatwerk nodig is dan oorspronkelijk voorzien was, wat tot hogere kosten kan leiden.

CAO Waterschappen

Op dit moment vinden de onderhandelingen plaats over de nieuwe cao voor de Waterschappen. De uitkomsten zijn nog niet bekend. Bij de berekening van de personele lasten is daarom aangesloten bij het MP 2018-2022. De mogelijkheid bestaat dat de cao onderhandelingen leiden tot een grotere toename in de personele lasten dan waar bij het MP 2018-2022 vanuit is gegaan. Dit wordt onderstreept door de goede economische berichten tijdens de Troonrede en de reacties daarop vanuit onder andere de vakbonden en werkgeversorganisaties om de loonontwikkeling in de pas te laten lopen met deze economische groei.

5.9. VERBONDEN PARTIJEN

Hieronder zijn de partijen opgenomen waarmee Wetterskip Fryslân op de een of andere manier is verbonden. Volgens de voorschriften uit het besluit beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen zijn de verbonden partijen niet geconsolideerd in de jaarrekening van Wetterskip Fryslân.

Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV

Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV is een zuivere holdingmaatschappij, waarin Wetterskip Fryslân een 100% belang heeft. De activiteiten van de holding bestaan met name uit het deelnemen in, zich financieel interesseren in, toezicht uitoefenen op en het bestuur voeren uitsluitend over andere ondernemingen en vennootschappen met bepaalde doelen. De holding neemt voor 50% deel in de Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum V.O.F.

Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum V.O.F.

De vennootschap onder firma is een samenwerkingsverband tussen FrieslandCampina en Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV. De partners nemen ieder voor 50% deel. Het samenwerkingsverband is aangegaan in het kader van de zogenaamde afhaakproblematiek. De samenwerking is erop gericht om zowel een structurele over- dan wel onderbelasting van de rioolwaterzuivering te voorkomen (afhankelijk van de keuze van FrieslandCampina om zijn afvalwater al dan niet zelf te zuiveren).

Stichting ir. D.F. Woudagemaal

Het ir. D.F. Woudagemaal is een monumentaal stoomgemaal uit 1920, dat nog steeds een cruciale functie heeft in het droog houden van Fryslân. Wetterskip Fryslân is eigenaar/beheerder van het Woudagemaal in Lemmer. Het gemaal is door de UNESCO aangewezen als Werelderfgoed monument. De Stichting ir. D.F. Woudagemaal heeft als doel voorwaarden te scheppen om een breed publiek in de gelegenheid te stellen op een cultureel verantwoorde wijze kennis te maken met het Woudagemaal.

Stichting Waterschapserfgoed

De Stichting Waterschapserfgoed heeft als doel de instandhouding van onroerend waterschapserfgoed. Het gaat hierbij vooral om de monumenten die indertijd beschermd zijn op grond van de monumentenwet van 1988 die per 1 juli 2016 overgegaan is in de Erfgoedwet en in de toekomst wordt opgenomen in de Omgevingswet.

Het stichtingsbestuur heeft de verplichting op zich genomen zich in te spannen middelen te verkrijgen voor het kunnen restaureren van de objecten die in slechte staat verkeren en zich lenen voor restauratie. Wetterskip Fryslân verleent ondersteunende diensten aan de Stichting Waterschapserfgoed.

Noordelijk Belastingkantoor

Wetterskip Fryslân, de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en de gemeente Groningen hebben medio 2017 gezamenlijk besloten het Noordelijk Belastingkantoor op te richten. Het Noordelijk Belastingkantoor gaat vanaf 1 januari 2018 voor zijn oprichters de gemeentelijke en waterschapsbelastingen heffen en innen en de Wet WOZ uitvoeren. Vanaf 2019 kan het kantoor ook andere gemeenten in Noord-Nederland faciliteren. Aan de samenwerking is in het kader van de Wet gemeenschappelijke regelingen juridisch vorm gegeven via een zogenaamde Bedrijfvoerings-regeling. Hefpunt komt per 1 januari 2018 te vervallen.

Het Waterschapshuis

Het Waterschapshuis is een gemeenschappelijke regeling waarin de waterschappen een deel van hun activiteiten met betrekking tot de gegevenshuishouding en informatievoorziening hebben samengebracht. Binnen Het Waterschapshuis zijn twee afzonderlijke onderdelen opgezet waarin de collectieve en facultatieve taken zijn ondergebracht. Tussen deze onderdelen wordt een strikt financiële scheiding aangebracht, zodat waterschappen die niet aan facultatieve taken deelnemen hierover geen financieel risico lopen.

Vereniging van participanten waterketen Noord-Nederland

In Leeuwarden is het vooraanstaande onderzoeksinstituut op het gebied van water, Wetsus, gevestigd. Het onderzoekswerk wordt ondersteund door nationale en internationale universiteiten. Dit resulteert uiteindelijk in innovatieve en duurzame technologieën die bijdragen aan oplossingen van (mondiale) watervraagstukken en zuiveringstechnieken. Wetterskip Fryslân en de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's, de waterleidingbedrijven uit Groningen en Drenthe en het Waterlaboratorium Noord hebben een vereniging opgericht om te participeren in Wetsus. Met deze participatie wordt ook invulling gegeven aan het speerpunt innovatie uit ons bestuursprogramma.

Fryske Útfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing

De Fryske Útfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) voert de vergunningverlening, toezicht en handhaving van complexere inrichtingen uit voor alle Friese gemeenten, de provincie en het waterschap. Het waterschap heeft de advisering over vergunning, toezicht en handhaving bij indirecte lozingen bij de FUMO ondergebracht. Sinds de invoering van de Waterwet zijn de waterschappen niet meer het bevoegd gezag voor indirecte lozingen op rioolwaterzuiveringen. Samenwerking met gemeenten en provincie is met de deelname aan de FUMO gerealiseerd.

De Nederlandse Waterschapsbank N.V.

De Nederlandse Waterschapsbank is een financiële dienstverlener, opgericht in 1954. De NWB bank biedt korte en lange financieringen aan, tegen gunstige voorwaarden. De NWB bank richt zich exclusief op de Nederlandse publieke sector met de financiering van decentrale overheden (waterschappen, gemeenten en provincies), instellingen onder garantie van (decentrale) overheden en Publiek-Private-Samenwerking (PPS). De NWB bank financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van een zeer sterke vermogenspositie en ratings van Moody's (Aaa) en Standard & Poor's (AAA). Alle aandelen zijn sinds de oprichting in handen van overheden. 81% van de aandelen in het kapitaal van de NWB worden

gehouden door waterschappen, 17% door de Staat en 2% door provincies. Wetterskip Fryslân bezit 3.309 (van de 50.478) aandelen A (à € 115) en 100 (van de 8.511) aandelen B (à € 460).

Centre of Expertise Watertechnology

Wetterskip Fryslân is partner in de Stichting Centre of Expertise Water Technology (CEW). Doel van het publiek-private samenwerkingsverband is het versterken van de kenniseconomie op het gebied van watertechnologie middels het verhogen van de onderwijskwaliteit en instroom in het beroepsonderwijs, het leveren van een directe bijdrage aan het innovatievermogen van het bedrijfsleven en het vergroten van de mobiliteit en flexibiliteit van zittend personeel.

Centrum Innovatief Vakmanschap – Water

Met het Centrum voor Innovatief Vakmanschap – Water (CIV-Water) worden water gerelateerde opleidingen en cursussen aangeboden. Ruim 50% van de medewerkers van het waterschap is MBO geschoold. Door natuurlijk verloop en veranderingen op de arbeidsmarkt is een investering nodig om voor de toekomst goed MBO opgeleid personeel te kunnen krijgen. Deelname aan het CIV-Water ondersteunt het waterschap in de mogelijkheid goed MBO opgeleid personeel te kunnen werven voor nu en in de toekomst en biedt de mogelijkheid voor omscholing van het bestaand personeel. CIV-water valt juridisch en organisatorisch onder het Friesland College.

Fries Bestuursakkoord Waterketen

Op 19 februari 2010 is het Fries Bestuursakkoord Waterketen (FBWK) ondertekend door alle Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân, Vitens en de Provincie Fryslân. De ambitie van dit akkoord is een beter waterketenbeheer door het verhogen van de doelmatigheid, duurzaamheid en een betrokken burger. Een stuurgroep zorgt voor de benodigde overstijgende bestuurskracht. De stuurgroep stelt het jaarlijkse uitvoeringsplan vast waarbij afstemming wordt gezocht met andere wateronderwerpen.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: DE BEGROTING NAAR KOSTEN EN OPBRENGSTEN

Bedragen x € 1 miljoen

OMSCHRIJVING VAN DE KOSTENSOORTEN	BEGROTING 2018	BEGROTING 2017	REALISATIE 2016
Rente	12,8	13,1	12,2
Afschrijvingen	36,0	33,0	29,8
Personeelslasten	47,1	45,1	42,3
Onderhoud door derden	18,1	17,2	16,2
Goederen en diensten derden	26,0	28,0	31,0
Bijdragen aan derden	14,0	16,2	18,2
Dotatie voorzieningen	0,3	0,3	1,4
Onvoorzien	0,2	0,2	
	154,6	153,1	151,1
Voordelig resultaat		0,7	9,1
	154,6	153,8	160,2

OMSCHRIJVING VAN DE OPBRENGSTSOORTEN	BEGROTING 2018	BEGROTING 2017	REALISATIE 2016
Financiële baten			0,0
Personeelsbaten	0,3	0,4	0,5
Goederen en diensten aan derden	1,6	1,6	3,3
Bijdragen van derden	5,0	5,2	8,2
Waterschapsbelastingen	139,1	137,8	137,4
Kwijtschelding en oninbaar	-3,9	-4,1	-3,4
Geactiveerde lasten	10,5	10,2	8,7
Onttrekking aan voorzieningen			0,1
	152,6	151,1	154,6
Onttrekking bestemmingsreserves	0,3	2,7	5,5
Nadelig resultaat	1,6		
	154,6	153,8	160,2

BIJLAGE 2: KOSTENVERDEELSTAAT

Bedragen x € 1 miljoen

KOSTEN- EN OPBRENGSTSOORTEN	TOTAAL	BEGROTING 2018		
		HULPKOSTEN- EN KOSTENPLAATSEN	BELEIDS PRODUCTEN	DERDEN
Rente	12,8	12,8		
Afschrijvingen	36,0	3,7	32,3	
Personeelslasten	47,1	47,1		
Onderhoud door derden	18,1	3,3	14,9	
Goederen en diensten van derden	26,0	8,4	17,5	
Bijdragen aan derden	14,0	4,8	9,2	
Kwijtschelding/oninbaar	3,9		3,9	
Toevoeging voorzieningen	0,3		0,3	
Onvoorzien	0,2		0,2	
Financiële baten				
Personeelsbaten	-0,3	-0,3		
Goederen en diensten aan derden	-1,6	-0,2	-1,2	-0,2
Bijdragen van derden	-5,0		-5,0	
Geactiveerde lasten	-10,5		-10,5	
Doorbelasting naar derden		-0,2		0,2
Saldo	141,0	79,5	61,6	

Te verdelen kosten van de hulpkosten en kostenplaatsen

BEGROTING 2018	1E KOSTEN	TOEREKENING	TOTAAL
Eigen plannen	1,6	6,9	8,5
Plannen van derden	0,1	2,1	2,2
Beheersinstrumenten waterkeringen	0,6	1,0	1,6
Aanleg en onderhoud waterkeringen	17,1	3,2	20,3
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	0,0	0,0	0,0
Beheersinstrumenten watersystemen	0,2	1,9	2,1
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	11,3	6,6	17,9
Baggeren van waterlopen en saneren waterbodems	1,3	0,9	2,2
Beheer hoeveelheid water	11,0	8,1	19,1
Calamiteitenbestrijding watersystemen		0,1	0,1
Monitoring watersystemen	0,4	3,6	4,0
Getransporteerd afvalwater	3,9	0,9	4,8
Gezuiverd afvalwater	13,5	7,9	21,5
Verwerkt slib	7,7	1,1	8,8
Afvalwaterbehandeling door derden	0,3		0,3
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens		0,0	0,0
Belastingheffing		3,1	3,1
Invordering		1,5	1,5
Bestuur	0,9	3,2	4,1
Externe communicatie	0,2	0,7	0,8
Onvoorzien	0,2		0,2
Kwijtschelding en oninbaar	3,9		3,9
Overige baten en lasten	-12,8	22,3	9,4
Beheer Keurkwartet en VTH-beleid		0,2	0,2
Vergunningen en meldingen	-0,1	2,3	2,1
Adviezen vergunningen		0,0	0,0
Toezicht	0,1	1,2	1,3
Handhaving	0,1	0,7	0,7
Stim. derden aanpak en subsidies lozingen	0,0	0,0	0,0
Totaal beleidsprodukten:	61,6	79,5	
Te verdelen naar de 2 taken:			141,0

TAAK	BELASTINGHEFFING	TOEREKENING	RESERVEBELEID	RESULTAAT
Watersysteembeheer	-87,1	90,3	-0,3	-2,9
Zuiveringsbeheer	-52,0	50,7		1,2
Resultaat	-139,1	141,0	-0,3	-1,6

Begroting naar kostendragers

WATERSYSTEEMBEHEER	BEGROTING 2018	BEGROTING 2017	REALISATIE 2016
Netto kosten	87,3	83,7	78,6
Onvoorzien	0,1	0,1	
Kwijtschelding/oninbaar	1,0	1,1	0,9
Dividend en andere algemene opbrengsten	1,9	3,2	4,0
Netto lasten	90,3	88,0	83,5
Belastingheffing	87,1	85,3	84,6
Bruto resultaat	-3,2	-2,7	1,1
Mutaties bestemmingsreserves	0,3	2,7	5,5
Netto resultaat	-2,9	0,0	6,7

ZUIVERINGSBEHEER	BEGROTING 2018	BEGROTING 2017	REALISATIE 2016
Netto kosten	40,2	40,1	38,9
Onvoorzien	0,1	0,1	
Kwijtschelding/oninbaar	2,9	3,0	2,5
Dividend en andere algemene opbrengsten	7,6	8,6	8,9
Netto lasten	50,7	51,8	50,3
Belastingheffing	52,0	52,5	52,7
Bruto resultaat	1,2	0,7	2,4
Mutaties bestemmingsreserves			
Netto resultaat	1,2	0,7	2,4

Totaal	BEGROTING 2018	BEGROTING 2017	REALISATIE 2016
Bruto resultaat	-1,9	-2,0	3,5
Mutaties bestemmingsreserves	0,3	2,7	5,5
Netto resultaat	-1,6	0,7	9,1

BIJLAGE 3: TARIEVEN 2018

Bedragen x € 1 miljoen

		TARIEF 2018	TARIEF 2017	HEFFINGSMAATSTAF	BEGROOT AANTAL HEFFINGSEENHEDEN
WATERSYSTEEMBEHEER					
WATERSYSTEEMHEFFING					
Ingezetenen	€	85,59	84,33	Woonruimte	279.200
Gebouwd:					
- Binnendijks		0,06355%	0,06502%	WOZ-waarde	64.838.000.000
- Buitendijks		0,01589%	0,01625%	WOZ-waarde	1.170.000.000
Ongebouwd:					
- buitendijks onbemalen	€	12,09	11,85	Hectare	2.150
- buitendijks onbemalen wegen	€	60,44	59,27	Hectare	260
- buitendijks bemalen	€	36,26	35,56	Hectare	710
- buitendijks bemalen wegen	€	84,61	82,98	Hectare	10
- binnendijks onbemalen	€	48,35	47,42	Hectare	1.995
- binnendijks onbemalen wegen	€	96,70	94,84	Hectare	145
- binnendijks bemalen	€	72,52	71,13	Hectare	235.465
- binnendijks bemalen wegen	€	120,87	118,55	Hectare	12.580
Natuur	€	4,58	4,50	Hectare	279.585
VERONTREINIGINGSHEFFING					
Woningen en bedrijven die rechtstreeks op het oppervlaktewater lozen	€	57,20	57,20	Vervuilingseenheid	31.050
ZUIVERINGSBEHEER					
ZUIVERINGSHEFFING					
Woningen, forfaitaire bedrijven, tabelbedrijven, meetplichtige bedrijven	€	57,20	57,20	Vervuilingseenheid	908.300
BRUTO BELASTINGOPBRENGSTEN					
Watersysteembeheer	€	87.121.730	85.329.805		
Zuiveringsbeheer	€	51.954.760	52.482.494		
KWIJTSCHELDING EN ONINBAARHEID					
Kwijtschelding	€	3.170.000	3.345.000		
Oninbaarheid	€	770.000	720.000		

COLOFON

ADRESGEGEVENS

Fryslânplein 3
8914 BZ Leeuwarden
Postbus 36, 8900 AA
Leeuwarden
Telefoon 058 - 292 22 22
www.wetterskipfryslan.nl

VORMGEVING & OPMAAK

GH+O communicatie
en creatie Leeuwarden

FOTOGRAFIE

Wetterskip Fryslân
Daniël Hartog
Arthur Smeets

